

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

12-3

maart
2003

bijen

MAANDBLAAD VOOR IMKERS

De Soete Inval

66

Op de gevel van Verdrongenoor 2 te Alkmaar bevond zich in 1993 een afbladderend, geschilderd bas-reliëf, dat 'De Soete Inval' voorstelt, nl. een mannetje met zijn achterwerk in een bijenkorf. Vanaf 1597 of 1607 was dit gebouw eigendom van de toenmalige schippersgilde van Alkmaar en deed dienst als 'Schippersgildehuys' en vermoedelijk (later) ook als taveerne. Heden ten dage wordt het gebouwtje als woonhuis gebruikt. Hopelijk is het bas-reliëf ondertussen weer in zijn voormalige glorie hersteld.

Vooral herbergen, maar ook koekenbakkerijen e.a., afficheerden zich vroeger met een afbeelding van een man, die met zijn hoofd of met zijn achterwerk in een omgekeerde bijenkorf of een stroopvat stak. Hiermee wilde men extra duidelijk maken dat daar de waren van goede kwaliteit waren en dat iedereen daar altijd welkom was. Vandaar de Nederlandstalige gezegden: 'Het is daar de(n) zoete(n) inval', wanneer men bij iemand op elk moment van de dag hartelijk onthaald wordt, en, 'Het lijkt hier wel de(n) zoete(n) inval' wanneer er bij iemand de een na de ander binnenvalt of langskomt.

Paul Adriaensen: Zeg het met bijen, pag. 39-41

(ISBN 90 6174 815 1);

Iconografie van de honingbij in de Lage Landen, pag. 201

(ISBN 90 6215 622 3).

Van de redactie

Als ik op deze zonnige zondagmorgen naar de tuin kijk dan vraag ik mij af of het gezegde: 'Maart roert zijn staart' nog wel op gaat in deze tijd van 'global warming'. De sneeuwkllokjes bloeien volop, narcissen en tulpen staan boven de grond en de winterjasmijn is al bijna uitgebloeid. De vogels zijn al volop bezig met hun voorjaarsrituelen. Kortom, staat u ook al in de startblokken voor een nieuw bijenseizoen?

De redactie begint het seizoen met een oproep aan u, lezer om te reageren op onze vraag of u een inventarisatie naar mogelijk varroaeresistente Bijen in Nederland ondersteunt. Het idee voor een dergelijke oproep komt mede voort uit de regelmatig terugkerende vraag 'honing bevat toch veel residuen van bestrijdingsmiddelen?' Ik heb genoeg van deze vraag en wil een bij die kan leven met de varroamijt. Het zal nog wel vele jaren duren voordat we kunnen imkeren met een dergelijke mijt. Dus beloven doen we niets maar dat betekent nog niet dat we niet op zoek moeten gaan naar een Nederlandse varroaeresistente bij. Vandaar deze oproep. Het gezegde: 'niet geschoten, is nooit geschoten' is nog steeds geldig.

In dit nummer van BIJEN veel reacties van lezers, vooral de kleine uitvindingen krijgen aandacht. Namens de redactie dank ik de lezers voor de vele positieve reacties

Marleen Boerjan

Projectvoorstel	Marleen Boerjan	67
Nieuws van PPO Bijen	Christ Smeekens	69
Plant en bij		
Voor de imkertuin	Gerard Schalk	70
Praktijk		
Imkerervaringen	Jacques Sauren	71
Antwoord uit de praktijk	M.J. van Iersel	72
Van imker tot imker	Ko Zoet	73
Cursief	Rik Oldeven	75
Buitenland		
Bijenteelt in Kyrgyzstan (vervolg)	Leen van 't Leven	76
De lezer schrijft		
Verbindingen voor de Spaarkast	Jan Dubelaar	77
Idee voor het kistje van Ko	A. de Groodt	78
Verdamperafleeslineaaltje	Peter Linnartz	78
Hartelijk dank	C. Lanphen	78
Wonderlijke waarnemingen		
Je koest houden in geval van gevaar	Lowie Veenstra	79
Paringsvlucht van een koningin	Roel Jonker	80
Foto van de maand		83
Planten bij		
Komt de boterham terug in de imkerij?	Ton Thissen	84
Biotoopverbetering door Samenwerking	Rini Smits	86
Uit de imkergemeenschap		
Bee-at-home op de LAGA	Henk Büter	88
NECTAR-voordrachten		89
Buckfast Belangen Verenigd Regiodag-Noord		89
Organisaties		
ABTB Bij gepraat (14)		90
VBBN: HB-vergadering 23 januari jl.		90
Is er nog leven na de teloorgang?		90
50-jarig jubileum dhr. Van Dijk		91
Honing op residuen laten onderzoeken		92
Familieberichten		92
Kalender		93
Cursussen		94
Vraag en aanbod		95

Projectvoorstel van imkers en door imkers

Marleen Boerjan, hoofdredacteur BIJEN

Ieder jaar weer opnieuw is er vanuit de Bedrijfsraad een oproep om voorstellen te doen voor bijenonderzoek. De onderzoeksvoorstellen worden door de Bedrijfsraad gebundeld en voorgelegd aan de onderzoekers van PPO-Bijen, voorheen de 'Ambrosius-hoeve'.

Als deze werkwijze u wat onbekend voorkomt dan is dat niet vreemd. De oproep wordt soms herhaald in de rubriek 'Nieuws van PPO-Bijen'. Vaak lezen of horen we er niets meer over. Zijn er projectvoorstellen bij de Bedrijfsraad binnengekomen? Zo ja, welke dan wel, en wat zijn dan de resultaten van dit onderzoek?

Natuurlijk lezen we in de rubriek 'Nieuws van PPO-Bijen' over resultaten van allerlei onderzoek en, stilzwijgend, nemen we dan aan dat dit wel de resultaten zullen zijn van onderzoek dat door de imkers aangevraagd is.

We moeten er duidelijk nog aan wennen dat 'De Ambrosius-hoeve' als proefstation voor de bijenhouderij niet meer bestaat en dat wij imkers een klant zijn van PPO-Bijen.

Vooruitlopend op een nieuwe oproep van de Bedrijfsraad wil de redactie van BIJEN graag een positieve bijdrage leveren, en wel door dit jaar samen met de lezers van BIJEN een projectvoorstel bij de Bedrijfsraad in te dienen.

De aanleiding voor deze oproep is simpel. In het themanummer van BIJEN (oktober 2002) stonden vele aspecten van de 'varroamijt' centraal, waaronder natuurlijk de bestrijding van de Varroa destructor. Opmerkelijk waren er zijn ook de verschillende reacties van imkers die de varroamijt nog nooit hebben bestreden.

Bovendien wordt zo langzamerhand duidelijk dat de chemische bestrijding geen blijvende oplossing is: er ontstaat op de korte en langere termijn altijd resistentie. En is de behandeling met mierenzuur wel de beste en blijvende oplossing, zoals velen suggereren?

Steeds vaker horen en lezen we dat er bijen zijn die een zekere besmettingsgraad kunnen overleven. Blijkbaar zijn dit bijen die op een of andere manier met de varroamijt kunnen overleven. Maar is dit wel waar?

Een voorbeeld is de Primorskybij, of is deze toch niet zo resistent? Kortom er zijn nog vele vragen op te lossen en nu stelt de redactie van BIJEN de lezers voor om gezamenlijk een onderzoeksvoorstel, via de Bedrijfsraad, bij PPO-Bijen in te dienen. De titel van dit voorstel zou kunnen luiden: 'Inventarisatie en onderzoek naar mogelijke varroaresistente bijenvolken in Nederland'.

Het project

Doelstelling: Wat stellen we voor? Het onderzoek dat we willen voorstellen moet er op de langere termijn op gericht zijn om een *Apis mellifera* te ontwikkelen die, onder Nederlandse omstandigheden, zonder bestrijding met een varroamijtbesmetting kan samenleven. Met andere woorden: een honingbij die, met of zonder de varroamijt, in ons gematigd klimaat met een relatief beperkte bijenweide prima kan overleven. Randvoorwaarden zijn dat deze varroaresistente honingbij weinig steeklustig is, dat ze haar bestuivend vermogen behoudt en dat de honingopbrengsten zo goed mogelijk zijn.

Werkwijze: het zal u duidelijk zijn dat we niet de arrogantie hebben de werkwijze aan de onderzoekers van PPO-Bijen voor te schrijven. Bovendien zal de weg van selectie en teelt van een varroaresistente bij een lange zijn. En dat zal zeker niet zonder de hulp van de imkers kunnen. De selectie en fokkerij van hoog-productief melkvee zou ook nooit op het huidige niveau gekomen zijn als de individuele melkveehouders niet meegewerkt hadden.

Het voorstel

Fase 1: de inventarisatiefase

In BIJEN hebben verschillende imkers hun ervaringen met 'niet bestrijden van de varroamijt' opgeschreven. Nu blijkt dat deze imkers nog steeds bijen hebben. De onderzoekers van PPO-Bijen zouden in eerste instantie de werkwijze van deze imkers kunnen inventariseren en vervolgens de bijenvolken kunnen onderzoeken op hun mogelijke varroaresistentie.

Fase 2: onderzoek naar resistentiebepalende factoren

Als blijkt dat de bijenvolken inderdaad varroaresistent zijn dan zou er in tweede instantie gezocht kunnen

worden naar factoren die bepalend zijn voor de resistentie. Deze factoren zouden bijvoorbeeld samen kunnen hangen met hygiënisch gedrag.

Fase 3: selectie- en teeltprogramma

Afhankelijk van de resultaten uit fase 1 en 2 kan er dan een selectie- en teeltprogramma opgestart worden. We moeten er wel rekening mee houden dat we dan wel een paar seizoenen verder zijn. De bijenvolken van bovengenoemde imkers kunnen het uitgangsmateriaal vormen.

Samenwerking

Het zou natuurlijk fantastisch zijn als PPO-Bijen in dit project nauw samenwerkt met imkers en koninginnentelers en dat dus imkers deel uitmaken van de projectgroep. Bovendien zou het goed zijn als er een samenwerking wordt opgezet met een of meerdere buitenlandse onderzoeksinstituten.

De resultaten: het is duidelijk dat we een zeer ambitieus project voorstellen en dat het een aantal jaren zal duren voordat de doelstelling, namelijk een varroaresistente honingbij voor het gematigde klimaat, is bereikt. Maar resultaten zijn er gedurende de looptijd van het project altijd en deze kunnen gepubliceerd worden. Met andere woorden: wij lezers van BIJEN en tevens initiatiefnemers van dit project willen graag de voortgang van het project regelmatig kunnen lezen in BIJEN.

Financiering: Een dergelijk ambitieus meerjarig onderzoeksproject zal een complexe financiering laten zien en de kosten zullen de jaarlijkse bijdrage van €5,- per imker vele malen overtreffen. Maar als de Bedrijfsraad dit projectvoorstel in fasen aan PPO-Bijen voorlegt dan kan er per fase een begroting van de kosten opgesteld worden. Pas dan zal blijken of de imkerbijdrage voldoende is om de inventarisatie-fase uit te laten voeren.

De financiering van het gehele project zal veel creativiteit vergen van de imkerorganisaties en onderzoekers. Maar ik ben ervan overtuigd dat de financiering van het project oplosbaar is als we met z'n allen de wens ondersteunen om te komen tot een varroaresistente honingbij voor het gematigde klimaat.

De oproep

Kunt u zich vinden in bovenstaand projectvoorstel waarbij we ons dit jaar vooral richten op de inventarisatiefase? Met andere woorden we vragen PPO-Bijen contact op te nemen met imkers die nog nooit hebben bestreden. Bent u van mening dat er een

begin gemaakt moet worden met een dergelijk project, laat dat dan weten aan de redactie. Om een en ander wat te stroomlijnen vragen wij u de volgende vragen te beantwoorden.

1. Vindt u ook dat er op termijn een varroaresistente honingbij voor het gematigde klimaat beschikbaar moet zijn?
2. Zou u aan het project mee willen werken?
3. Heeft u bijenvolken die nog nooit met chemische middelen (inclusief mierenzuur, oxaalzuur en thymovar) tegen de varroamijt zijn behandeld?
4. Bent u bereid bijenvolken voor het project beschikbaar te stellen?
5. Bent u van mening dat het voorgestelde project door PPO-Bijen moet worden uitgevoerd?
6. Bent u bereid dit project mede te financieren?
7. Heeft u nog andere suggesties of ideeën?

Stuur uw reactie vóór 1 juni 2003 naar:

Redactie BIJEN, Postbus 90, 6720 AB Bennekom of via de E-mail: redactie@vbbn.nl.

Taak van de redactie BIJEN

De redactie van BIJEN voelt zich uiteraard verantwoordelijk voor de verwerking van alle reacties op de bovengestelde oproep. Wij zullen die bundelen en daarvan, in eerste instantie, een samenvatting maken voor publicatie in BIJEN. In tweede instantie zullen we het project als voorstel indienen voor onderzoek bij de Bedrijfsraad. Ten derde zullen we u informeren over de voortgang van het project. Als het project niet verder uitgewerkt kan worden, zullen wij u op de hoogte stellen van de redenen hiervoor.

Wij hopen dat u massaal op onze oproep reageert: want hoe meer imkers reageren, hoe sterker onze aanvraag staat. Reageer ook als u het een zinloos projectvoorstel vindt.

Overigens, wij hebben de onderzoekers van PPO-Bijen op de hoogte gebracht van ons initiatief en zij hebben kritisch op onze actie gereageerd omdat de selectie op varroaresistentie niet gemakkelijk is. Er is nog te weinig bekend over de factoren die aan de basis van de resistentie liggen. Bovendien blijkt dat PPO-Bijen in het kader van EU/LNV-onderzoek begonnen is aan een inventarisatiefase. Zij zullen imkers die denken dat ze varroa-resistentie bijen hebben, opzoeken en interviewen. Reageer dus op onze oproep!

Prikkeling van bijenvolken kan nosema bevorderen

Nosema wordt veroorzaakt door een sporenvormende, ééncellige dierlijke parasiet *Nosema apis*, die de middendarm van de honingbijen aantast. Nosema-sporen zijn in elk volk latent aanwezig. Het hangt van de omstandigheden af of de ziekte zich gaat ontwikkelen. Vooral bij het begin van de broedaanzet in het voorjaar kan een sterke uitbreiding van nosema in bijenvolken optreden. De voedingstoestand van de bijen en de hoeveelheid aanwezige sporen (de infectiedruk) bepalen in belangrijke mate de ontwikkeling van de nosema in het bijenvolk.

Door het ontsmetten van de kasten en de raten met ijsazijn kan ervoor gezorgd worden dat deze materialen vrij zijn van nosemasporen waardoor de kans kleiner is dat de bijen met nosema besmet raken. Zorg ook voor een schone drinkplaats. Geen zieke volken met gezonde volken verenigen.

Voor het verkrijgen van sterke volwassen bijen zijn naast koolhydraten (suiker) vooral eiwitten (stuifmeel) nodig. De larve van de bij krijgt zes dagen voedsel. In het popstadium wordt geen voedsel opgenomen. De eerste dagen na het uitlopen is de jonge bij in staat naast honing ook stuifmeel te consumeren en te verwerken. Het gewicht neemt in deze periode nog toe. Na de 12de levensdag zijn bijen niet meer in staat eiwitten te verteren. Om de bijen zo sterk mogelijk te maken moet er dus zowel gedurende het larvestadium als tijdens de eerste twaalf dagen na het uitlopen voldoende stuifmeel aanwezig zijn. Een tekort kan later niet meer hersteld worden. In het vroege voorjaar kan het reizen met de bijenvolken naar gebieden met veel wilgen een grote bijdrage leveren aan een goede stuifmeelvoorziening.

Wanneer bijenvolken in het voorjaar door suikervoeding geprikkeld worden tot meer aanzet van broed kan dit de aantasting van nosema sterk bevorderen indien de bijenvolken een te kleine eiwit-(stuifmeel)-voorraad hebben. Ook het bijvoeren met surrogaatdeeg kan deze ongewenste broedaanzet veroorzaken. Deze degen mogen maximaal 30% suiker of honing bevatten; bevatten ze meer dan 30% suiker dan worden ze door de bijen als energiebron beschouwd. Ook de oudere bijen zullen hiervan dan eten, maar deze kunnen het eiwit niet verteren.

PPO-Bijen servicepunt voor bijenhouders

Bij sterfte, een achterblijvende ontwikkeling of andere afwijkingen bij uw bijenvolken kan PPO-Bijen u ook dit

jaar weer van dienst zijn. Voor informatie kunt u ons van maandag t/m vrijdag van 09.00-17.00 uur bereiken (013-58 33 340). Naar aanleiding van het telefoon-gesprek kan een monster dode bijen opgestuurd worden naar PPO-Bijen. Het monster dode bijen wordt onderzocht op nosema, amoebe, de varroamijt, acarapis mijtziekte en mogelijke andere afwijkingen waarna adviezen worden gegeven om het probleem op te lossen.

Richtlijnen voor de inzet van bijenvolken voor bestuiving

Bij diverse teelten in land- en tuinbouw worden bijenvolken gebruikt voor de verbetering van de bestuiving en vrucht- en zaadzetting. Hieronder wordt voor de belangrijkste teelten, een richtlijn gegeven betreffende het aantal bijenvolken dat per teeltoppervlakte nodig is voor een goed bloembezoek en een goed bestuivingsresultaat. Deze adviezen zijn ontstaan uit onderzoek en ervaringen uit de praktijk

Open teelten

Appel/peer	2 bijenvolken per ha
Pruim/kers	4 bijenvolken per ha.
Frambozen/bramen/bessen	4 bijenvolken per ha
Zaadteeltgewassen	4 bijenvolken per ha

Bedekte teelten

Aardbeien	1 volk per 1.000 tot 1.500 m ²
Frambozen/bramen/bessen	1 volk per 1.000 tot 1.500 m ²
Courgette	1 volk per 1.500 m ²
Aubergine	1 volk per ongeveer 5.000 m ²
Paprika	1 volk per ongeveer 8.000 m ²

Naast het aantal bijenvolken dat gebruikt wordt voor bestuiving hebben de teeltomstandigheden ook veel invloed op het bloembezoek van de bijen. De planten moeten tijdens de bloeiperiode over voldoende vocht beschikken om nectar te kunnen produceren. Door regen of een hoge luchtvochtigheid wordt de aanwezige nectar verdund en ook vochtig stuifmeel is niet aantrekkelijk voor bijen. Onder sterk drogende omstandigheden kan de nectar uit de bloemen verdampen. Het stuifmeel kan onder deze omstandigheden uitdrogen waardoor het door de bijen nog slechts moeilijk plakkerig gemaakt kan worden voor transport in klompjes aan de achterpoten.

Voorjaarszonnebloem (*Doronicum pardalianches*)

In deze rubriek wordt om de maand een (vaste) plant voorgesteld die het meer dan waard is om een plekje in de imkerstuin te krijgen.

Een plant die al vrij vroeg in het voorjaar de tuin kleur geeft is de voorjaarszonnebloem, ook wel hartblad-zonnebloem genoemd. Dit lid van de composietenfamilie is misschien niet een bijenplant bij uitstek, maar desondanks toch de moeite waard om een plekje in de tuin te krijgen.

Uiterlijk

70 Zoals uit de naamgeving al is af te leiden is het een plant met heldergele bloemhoofdjes en hartvormige bladeren. Vooral in het vroege voorjaar, als de eerste bladeren boven de grond komen, zijn deze sterk behaard en zien er daardoor iets viltig uit. De bloemen verschijnen op z'n vroegst in april en deze bloei kan lang aanhouden, zeker als de plant na de eerste bloei teruggeknipt wordt. De plant bezit dikke wortelknollen die zich vaak aan de oppervlakte bevinden en wordt zo'n 50 cm hoog.

Een andere soort voorjaarszonnebloem, de *Doronicum orientale* is een plant die veel lijkt op de *D. pardalianches*, maar er wat 'gecultiveerder' uitziet. Het blad is minder behaard en de plant vormt iets compactere pollens. Ook valt de bloeitijd van de *D. orientale* iets eerder.

De plant komt oorspronkelijk uit het zuidwesten van Europa, maar is in vroeger jaren door mensen verspreid om zijn vermeende geneeskrachtige werking. De voorjaarszonnebloem werd hierom aangeplant bij kloosters en is in de loop der tijd verwilderd en geldt nu als één der stinzenplanten.

De *Doronicum* laat zich goed vermeerderen en op geschikte plaatsen zal de plant zich ruimschoots uitzaaien. Ook is het goed mogelijk om de plant in het vroege voorjaar, in februari-maart, te scheuren. Als men de plant uit zaad wil vermeerderen kan men dit het beste in april doen.

Toepassing

Hoewel geel een beetje 'uit' is in de bloemenborder, zijn er voor de voorjaarszonnebloemen genoeg plekken in de tuin waar deze plant goed tot zijn recht komt. De plant heeft graag een humeuze, iets vochthoudende bodem en kan vrij veel schaduw verdragen. Zij kan heel goed gecombineerd worden met andere voorjaarsbloeiers die van hetzelfde milieu houden zoals longkruid en boshyacint.

De voorjaarszonnebloem levert stuifmeel en nectar. Niet in overweldigende hoeveelheden, maar het wordt wél zodanig aangeboden dat het voor tal van insecten toegankelijk is. Niet alleen bijen maar ook zweefvliegen en vlinders bezoeken de plant. Het landkaartje (een dagvlinder) houdt van geel en de voorjaarsvorm is dan ook veel te vinden op de bloemen van de *Doronicum*.

Bijzonderheden

De plant is vroeger om vermeende geneeskrachtige gaven verspreid over Europa. Het zijn de verdikte wortelknollen die bepaalde stoffen bevatten die in grotere hoeveelheden giftig kunnen zijn, maar die vroeger gebruikt werden om duizelingen tegen te gaan. Tegenwoordig wordt de plant alleen nog om zijn sierwaarde gebruikt.

Voorjaarszonnebloem met (v.l.n.r.) icarusblauwtje, bloedcicade en klein geaderd witje.

Goede voornemens

In BIJEN 12(1): 14 (2003) zei ik dat de raampjes van nieuwe was voorzien zouden worden. Mooi niet dus. Heb eigenlijk bijna helemaal niets gedaan dan even kijken bij de meiden. Maar wat je zag? Geen bij. Zaten lekker dicht op elkaar sjaaltjes en mutsjes te breien. En te kletsen. Je hoorde ze zachtjes tegen elkaar wauwelen. Plannen maken voor straks als de zon weer wat warmte brengt. Om ze tegen vroegtijdig naar buiten gaan te beschermen heb ik met twee punaises een strook karton boven de vliegstreep geprikt. Zo is die afgeschermd tegen het felle licht van sneeuw als daar de zon op schijnt. Ze zouden in hun ijver kunnen denken dat zoveel helderheid ook warmte betekent. Weten zij veel.

Wat ze in elk geval niet weten is dat ze straks raampjes krijgen zonder draden en zonder kunstraat. Want wat Astrid Schoots in 'Van de redactie' in BIJEN van januari, schrijft is nog niet zo gek. Raampjes met alleen een stukje aanmoedigingswas. Daar zouden de bijen dan op voortborduren en draadloze raten maken. Onder ons gezegd: Ik was al veel verder. Ramen zonder latjes! Als ik wat laat was na de winter met de eerste blik te werpen in een kast, dan waren de bijen vaak al bezig met de bovenbak uit te breiden naar de lege onderbak. Prachtige uitgebouwde witte wasplaten! Jammer dat ze bij het afnemen van de bovenbak in de weg zitten. Een hele boel werk verricht voor niets. Om nog maar te zwijgen over de knoeiboel als er al wat honing in opgeslagen was of als de moeder er al eitjes in gedeponeerd had.

Bij de voorjaarsinspectie komen er dus nu draadloze houten raampjes in te hangen met een stukje was vastgezet aan de bovenlat. En als dat lukt hang ik er in het najaar zulke raampjes al in vóór het inwinteren. Ben ik volgend jaar niet te laat...

Als je dat januarinummetje verder hebt gelezen heb je ook ontdekt dat Cyp Wagenaar schone was wil hebben waar geen restanten bestrijdingsmiddelen inzitten. Op de manier zoals hierboven maak je zuivere was. Allez, de bijen maken die was dan toch zeker? Moeten ze wel goed eten. Want als ze zweten verbruiken ze heel wat energie. Beetje bijvoeren dan maar in het begin? Je wordt op de hoogte gehouden. Ben zelf reuze-benieuwd.

Drachtplanten vóór de bijenhal

Op de volkstuin heb ik een klein bijenhalletje met een stuk 'park' ervoor. Het is een beetje aangelegd zoals

dat heet, compleet met vissen in een badkuipvijver, een rotspartijtje en een veldje waar één- en tweejarige bloemen hun best op doen. Er staat ook wat tijm en kattenkruid tussen de phacelia en borage. Allemaal goede drachtplanten en het geurt er lekker. In een hoekje staat een oude keukenstoel en het is daar heerlijk toeven met uitzicht op één grote tuil bloemen. Zo'n vijftig meter achter dat halletje ligt een kruidentuin. Met tijm, rozemarijn, marjolein, enfin noem maar op. Dus ook goede drachtplanten die heerlijk geuren. Op kleine bordjes kun je lezen hoe alles heet op z'n Latijns en op z'n Nederlands. In een hoekje staat een bankje waar je heerlijk kunt toeven met uitzicht op één grote tuil bloemen.

Eigenlijk is er maar weinig verschil tussen beide paradijsjes. Alleen in het 'park' zie je geen bij op de bloemen zitten. Wel vliegen en wespen. In alle soorten en maten. Die wonen zelfs in het insectenpension dat er midden in staat. En ze trekken zich niets aan van het vrachtverkeer van de bijen dat de hele dag over hun hoofden zoemt.

Maar dan in de kruidentuin. Jawel, daar zitten ook vliegen en wespen op de bloemen. Maar óók bijen! Veel bijen! En als je dan op dat bankje zit te genieten en je je gedachten de vrije loop laat, dan kom je tot de vreemdste conclusies. Er is er een die zegt dat de bloementuil voor de hal een soort noodvoorraad is. Die mag pas aangesproken worden als op bloemen verder weg niets meer te halen is.

Andere conclusies zijn afleidingen van mensengezeden: bij de burens is het gras altijd groener. Of: wat je ver haalt is het lekkerst. Of: een profeet wordt in eigen land niet geëerd. Maar waar het om gaat is dat de bijen de planten voor hun deur negeren. Behalve de bloeiende rotsplanten en het kruipend spul in het rotspartijtje om de vijver, maar dat ligt dan ook niet recht in de aanvliegroute maar iets bezijden daarvan. Trouwens de aanvliegroute is maar een meter of twee. Dan zijn ze al in hun baan naar de drachtplaats, hun grazige weiden. En terugkomen doen ze in een bocht om met een zucht te landen op de vliegplank. Pffff, opdracht volbracht!

Vraag uit de praktijk

Zoals u hebt kunnen lezen, kunt u de redactie vragen stellen over zaken betreffende de bijen die u interesseren. Een dergelijk probleem treft u hieronder aan.

Bijen verplaatsen

Imkers weten dat ze als er bijen verplaatst moeten worden dit geleidelijk over korte afstanden moeten doen. Dat het anders kan werd door mij ervaren als lid van de bijenwacht in onze gemeente.

Op een dag stopte een auto op mijn inrit, de eigenaar verzocht me dringend om mee te komen in verband met overlast van bijen bij het zagen van 6 populieren.

- 72 Ze waren in slechte staat en stonden te dicht langs het huis. In een van de bomen zat op 4 meter hoogte een bijenvolk. Omdat niemand dat had opgemerkt, was het met boomstam en al beneden gevallen. Vijf grote kerels stonden werkeloos op veilige afstand naar duizenden bijen te kijken. De jongste echter had al zijn moeder bij elkaar geraapt en deze stronk op een kruiwagen geladen en 50 meter verderop neergelegd. Het eerste wat we deden was deze stronk terughalen, maar er moest gewerkt worden, dus plaatsten we deze stronk 3 meter uit de lijn. Binnen de kortste keren was de rust weer hersteld, let wel 4 meter lager en 3 meter verderop in de tuin. De andere dag ging ik nog even kijken hoe het was afgelopen. De stronk was nog eens 6 meter verder in de tuin gelegd. De bijen vlogen alsof er niets was gebeurd, wel wat raten armer natuurlijk.

Op 27 augustus een seintje van iemand anders of ik een bijenzwerm zou weghalen die hoog in een boom zat op het terrein van een van de inrichtingen hier ter plaatse. Ik vroeg hoe hoog dan wel? Zes meter was het antwoord, een ladder was beschikbaar. In een enorme eik hing hij onder een tak van ± 40 cm. Hij hing er al even want ik zag raten tussen de bijen. Nadat ik deze had losgesneden gebruik ik altijd een deodorant die de lucht van het nest wegneemt en de bijen vlugger op zoek doet gaan naar de korf. Ook hier zaten alle bijen 's avonds in de korf. De afstand tot de oorspronkelijke plaats van het bijennest was 6 meter. Wie heeft de verklaring?

Ad van Meurs Venray

Een mogelijke verklaring

Wie een bijenkast in de zomer twee meter verplaatst, ziet al snel de vliegbijen terugkeren naar de plaats waar de kast net nog stond. Staan er bijenwoningen

naast die open plaats dan bedelen de vliegbijen zich in bij de burens. Staan er geen bijenvolken dan gaan ze zoeken en vinden ze na enige tijd hun kast terug. Al vrij snel vliegen de meeste bijen op de nieuwe plaats aan. Een klein aantal bijen vliegt nog een tijdlang eerst naar de oude plaats en pas daarna naar de nieuwe. Die zijn wat hardleers. In het woordje hardleers zit eigenlijk al de verklaring voor het gebeure. Bijen kunnen iets leren. Vliegbijen gaan op dracht en komen terug naar de plaats waar het volk woont. Ze vinden hun woning niet en gaan zoeken in de omgeving en vinden hun volk terug. Zeker als er pas iets gebeurd is, staan er bijen te stertelen op de nieuwe plaats en helpen zo hun volksgenoten de weg terug te vinden. Bij een terugkeer van een tweede uitvlucht weten de bijen de nieuwe plaats al. En die enkele hardleerse bijen? Misschien is het bij bijen wel net als bij mensen, hoe ouder je bent hoe moeilijker het wordt om dingen te onthouden.

M.J. van Iersel

De vraag voor de maand maart was:

Wat doet u om uw bijen in het voorjaar een goede start te geven?

De heer J.G. Peters uit Elst (GLD) geeft daarop kort en bondig antwoord.

1. Alleen zware volken inwinteren (2 broedkamers)
2. Begin maart bij goed weer de eerste controle
3. Als je er vóór bent: koningin knippen en merken (vlot werken)
4. De bodem goed schoonmaken
5. Alleen bovenste dekplank of kleedje goed afdekken met kranten of jute zak
6. Oude raten met veel stuifmeel fijnstampen en de 'stamphoning' liefst heide (ruikt goed)
7. 3-5 m buiten onder een schot of afdak voor de volken zetten (begin maart)
8. De volken verder met rust laten

Kijk uit, je kunt begin mei de eerste zwerm verwachten.

De vraag voor de maand mei

Hoe gaat u dit jaar de varroamijt bestrijden?

U kunt uw antwoord tot 2 april insturen. Dat kan per brief, diskette of per E-mail: Redactie BIJEN, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, redactie@vbnn.nl of m.j.van.iersel@wxs.nl

Imkers, let op uw zaak

Terwijl ik dit schrijf vriest het fel. Eindelijk maken we weer eens kans de schaatsen onder te binden. Al met al een koude bedoening. Om op te warmen helpt een kop chocolademelk, maar het volgende opwarmertje mag er ook best zijn. Als aanjager neem ik het verhaal van Peter Elshout in BIJEN 11(12): 346-347 (2002) 'Het gevaar van het gesleep met bijen'. We lezen over een kevertje die vooral in de oostelijke staten van Noord-Amerika voor grote problemen zorgt. Het is de zogenaamde small hive beetle of kleine bijenvolkkever (geen bevredigende vertaling, maar kleine kastkever doet je afvragen: welke kast?). Voor imkers elders in de wereld een 'ver van mijn bed show', maar helaas. Tot afgrijzen van Australische imkers is deze kever in twee ver van elkaar verwijderde staten aangetroffen, in Queensland en New South Wales.

Voor de gevolgen zie het artikel van Peter. Australië is een honingexporterend land, dus u begrijpt de paniek. Alleen al in de staat Queensland bezitten beroeps-imkers 80.000 volken en produceren 6.000 ton honing per jaar met een handelswaarde van 524 miljoen Australische dollars. Deze rampspeed komt voor de imkers op een moment dat het land te lijden heeft van de grootste droogte in ruim honderd jaar met daardoor zeer slechte oogstverwachtingen. Met quarantaine-maatregelen hoopt men de verspreiding van de kever te stoppen of uit te roeien. Bijna gelijktijdig kwam het bericht dat deze kever ook in Canada is aangetroffen en wel in ontzegelwas afkomstig uit Texas. De grond rond het bewuste bedrijf is met een bestrijdingsmiddel bewerkt en de omgeving wordt nauwlettend in de gaten gehouden op een mogelijke verspreiding. We raken al aardig opgewarmd maar de gifbeker is nog niet vol. Een Amerikaanse wetenschapper die imkers in India en Bangladesh kennis bijbrengt over moderne bijenteelt, constateerde in volken van de westerse honingbij, ingevoerd om rendabele bijenteelt te kunnen beoefenen, mijten die iets kleiner waren dan de varroamijt. Het bleken mijten van de gevreesde *Tropilaelaps clareae*, die waren overgestapt van hun gastvrouw *Apis dorsata* of reuzenbij. Zonder bestrijding zullen alle Europese bijen het loodje leggen. Bestrijdingsmiddelen voor deze mijt zijn nog niet ontwikkeld en de vraag of die er op korte termijn zullen komen lijkt me negatief zolang de grote honingproducerende landen niet worden bedreigd. Bovendien ontbreekt het imkers in deze veelal derdewereldlanden aan financiële middelen om eventuele bestrijdingsmidde-

len te kopen. Maar wat hebben wij met dit alles te maken? Heel veel. Gelet op de handel en wandel van Nederlandse collega-imkers en de honger naar alles wat van ver komt, aangevuld met een mogelijk transport van volken met mijten naar centra van wetenschappelijk onderzoek, vrees ik dat wij eerder dan ons lief is ook met deze narigheid worden opgescheept. De geschiedenis van de varroamijt spreekt boekdelen.

Voorjaar

Er zijn winters die zo zacht verlopen dat je al in maart de neiging hebt 'in de volken te gaan'. Er is altijd wel een reden te bedenken. Gewoon uit nieuwsgierigheid, want de winter duurt al zo lang of misschien willen we van de voorjaarsdracht profiteren en gaan al vroeg verenigen. Dat laatste zal bij de meeste imkers het geval zijn die niet naar het koolzaad gaan. Alleen het moment van verenigen verschilt. Voor mij was langzamerhand een ongeschreven wet, half april de eerste grote inspectie met gelijktijdig verenigen gevolgd door de bloei van de kruipwilg. Je weet wat je te wachten staat en je neemt je maatregelen. Lege bakken staan klaar om daarin de raten met niet gebruikt wintervoer te bewaren, een drietal moerroosters en vooral niet te vergeten van te voren gedroogde tabak voor de beroker. Van de vijf volken ga ik meestal terug op drie. Een enkele maal zijn de volken zo sterk dat het er vier worden, maar dan krijg ik later in het jaar op de stelling ruimtegebrek, hetgeen dan opgevangen moet worden door gebruik van snelgroveborden. Op de broedbak vol broed komt een moerrooster en dan een of twee honingkamers met niet uitgelikte raten van de heide en in de onderste honingkamer vellen kunstraat. Het moerrooster gebruik ik omdat na de voorjaarsdracht op de kruipwilg een vrij lange periode aanbreekt waarin de bijen amper hun kostje kunnen ophalen. Nog belangrijker is dat eitjes gelegd in de tweede helft van april bijen opleveren die zich volop zullen uitleven in de zwermperiode. Ik ben een voorstander

van leven en laten leven, maar dat is me toch net iets te veel van het goede, vandaar het moertje achter tralies. Vorig jaar was de natuur zo ver voor op schema dat op drie april is verenigd. Toen eerst een honingkamer met zes vellen kunstraat gegeven aangevuld met vier niet uitgelikte raten en later het moerrooster gelegd met daarop een honingkamer met natte raten. Zoek niet naar de koningin. Een goed broedpatroon is haar visitekaartje. Wat ons nu nog rest is duimen voor goed weer oftewel een blijspel als eenakter. Flauwekul natuurlijk, want ook voor de bijen is het leven geen aaneengesloten blijspel. Maar pas op (ha, daar is het geheven vingertje weer), tussen de bedrijven slecht weer door zullen de bijen misschien spaarzaam vliegen en de honingkamer negeren, maar de volksopbouw gaat onverminderd door op weg naar de finale. Die finale kennen we maar al te goed en dat

is en blijft de zwermneiging.

Nog even een stap terug. Wat je in het

vroege voorjaar zeker naar de bijenstal moet meenemen is

je gezonde verstand. Vaak

ben ik ook zelf in de verleiding

om de raten uitgebreid te

bekijken, gewoon om te

genieten van al het moois dat

je weer te zien krijgt. En de

bijen zijn zo heerlijk rustig,

je kunt zelfs zonder kap aan de slag. Houd de

stemming dan zo en werk door! Als wij na een

voorjaarsonderzoek voldaan naar huis gaan, begint in

het bijenvolk de grote restauratie. Tijdens de inspectie

van elk volk verdwijnt de met veel energie

opgebouwde hoeveelheid warmte en ook de juiste

vochtigheidsgraad is verloren. Het gebruik van

stokdoeken maakt het allemaal iets minder vervelend

voor de bijen. Hoe belangrijk de luchtvochtigheid in het

bijenvolk is kunt u nog eens nalezen in het

Over elzenkatjes en isolatie

Hoewel ik weet wat me bij de eerste inspectie te wachten staat blijft er altijd iets van spanning rond die gebeurtenis. Dat is altijd zo geweest en het zal zeker zo blijven. Vreemd misschien, maar ik ben dan het liefste alleen. Ik betrap me er wel eens op dat ik tegen de bijen praat alsof we een afspraak maken voor de komende maanden. Gelijk realiseer ik me dan dat het moertje de enige is met wie ik een afspraakje zou moeten maken want zij alleen is de hele periode aanwezig. Over vergankelijkheid gesproken. Toen ik nog maar pas bijen had greep ik bijna elke mooie dag aan om allemaal noodzakelijke dingen in de bijen te doen. Mijn bijenseizoen begon in februari. Ik verzamelde zakken vol elzenkatjes en liet die drogen. In de avonden werden de elzenkatjes op schotels gelegd en met de vingers werd het stuifmeel er uit getikt. Met

vader en

moeder rond

de tafel. Het

stuifmeel

werd in busjes

verzameld.

Tijdens de

eerste

inspectie werd

het voer rond

het broednest

open gekrabbeld

met het

stuifmeel.

Ook werd wel

een mooie

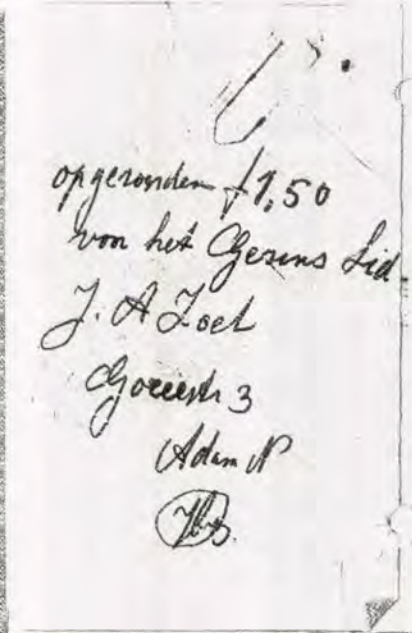
lege raat nat

gemaakt met

suikerwater,

bedekt door

een dikke

laag stuifmeel en tegen het broednest gehangen. Dat alles is al weer ruim vijftig jaar geleden. Lid van de VBBN werd ik pas in 1953. Mijn vader was al een aantal jaren lid van de vereniging en een dubbel lidmaatschap was financieel te veel van het goede. In 1947 had ik mijn eerste volk. Zoals gezegd in 1953 werd ik zelfstandig lid van de VBBN. Als een soort kleinood bewaar ik het giroafschrift waarmee mijn lidmaatschapsgeld van f1,50 als jeugdlid werd overgemaakt. Wat hield de gemoederen toen bezig? Er was een jeugdhoeke aap - noot - Mies. Er konden via de afdeling Bunnik-Houten volken bij de boomgaarden worden geplaatst.

Er was een rubriek 'wenken voor gevorderden' waarin uit de doeken werd gedaan hoe een ratenkast moest worden gemaakt en de aankondiging dat de 24ste imkerdag in Hilversum zou worden gehouden op 20 augustus. In de rubriek ingezonden stukken werd venijnig naar elkaar gep(ri)kt onder het kopje 'niets nieuws onder de zon' waarbij een bedrijfsmethode van de heer Zwinenberg werd bekritiseerd. Maar er was ook humor zoals deze.

Lowieke is het zoontje van een elektricien. Op een middag komt vader thuis van een karweitje en Lowieke loopt rond met een bedrukt gezicht en een vinger zwaar in het verband. Awel, Lowieke, zegt de vader, wat hebbeme nou? Ik wou, antwoordt Lowieke druile- rig, ik wou een bij pakken, maar zij was niet geïsoleerd!

Het weer in de maand maart

In de periode 1971-2000 geldt voor het midden van het land 114 uren zonneschijn, 65 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 9,6°C

Maart maanden						
Jaar	Zon	Uren	Neerslag	(mm)	Max.temp	°C
1998	normaal		nat	(88)	zeer zacht	(11,0)
1999	normaal		nat	(80)	zeer zacht	(11,1)
2000	zeer somber	(70)	nat	(83)	zacht	(10,1)
2001	zeer somber	(63)	normaal		koud	(8,0)
2002	zeer zonnig	(168)	droog	(41)	zeer zacht	(11,8)

Geraadpleegd

Maandschrift voor Bijenteelt 55, maart 1953. Dr. Wyatt A.

Magnum, Honey Bee Biology. American Bee Journal 142(11): 799 (november 2002)

News Notes, Small Hive Beetle found in Australia. American Bee Journal 143(1): 14 (january 2003)

World Honey Market, Small hive beetle found in Manitoba, Canada. American Bee Journal 142(11): 779 (november 2002).

bijen CURSIEF bijen

Rik Oldeven

De jaarvergadering

Als je lid bent van een vereniging voel je je verplicht op z'n minst de jaarvergadering bij te wonen. Zo'n ramp- avond is dat trouwens nou ook weer niet: na een jaar spreek je elkaar meestal belangeloos en probleemloos. 'Leef jij nog?' is geen uiting van vijandigheid, maar van verlate interesse. Bovendien valt er veel bij te praten. En dat blijkt nog gezellig ook.

Tot het item Bestuursverkiezing, meestal achter in de agenda. Elk jaar hebben een of meer bestuursleden hun termijn volgemaakt en hebben te kennen gegeven zich niet meer verkiesbaar te stellen. Er hebben zich, ondanks wekenlang gelobby tot vlak voor de vergadering, geen nieuwe kandidaten aangemeld. Dus komt de vraag van de voorzitter ter tafel wie van het gezelschap zich alsnog beschikbaar stelt. Het wordt stil in het tot voor kort roezemoezend zaaltje. Geen enkele opgestoken hand. Een tragisch moment.

De voorzitter ziet zich geconfronteerd met zo'n twintig verstarde leden, die oogcontact zoveel mogelijk trachten te vermijden en opeens hun tong verloren lijken te hebben. Als hij het rijtje dan maar individueel afaat met relativeringen over de tijd die je ermee kwijt bent, met vleierijen als 'jou lijkt me dat op het lijf geschreven' of 'we zouden jou er erg graag bij willen hebben', hoop je de dans te ontspringen omdat je voorlopig nog niet aan de beurt bent en een ander er intussen intrapt. Onderwijl zoek je paniekerig naar een argument dat nog niet genoemd is. Een tragisch moment.

In BIJEN staan geregeld overlijdensadvertenties. Ik heb me wel eens afgevraagd waarom eigenlijk. Als je ze helemaal leest, zie je dat het niet zelden imkers betreft die zo'n 20 tot 30 jaar secretaris, voorzitter of penning- meester van hun vereniging zijn geweest. Daárom dus. Ze zullen er wel hun redenen voor gehad hebben, maar ze knapten het werk wel op. Ik weet het, onze welvarende samenleving verindividualiseert. We zijn liever zelf dan samen. Zelf zijn we heel wat mans. Maar voor die gezelligheid alleen al zou ik ervoor willen pleiten dat we voorlopig allemaal één periode van drie jaar voor onze rekening nemen. Zo blijft de vereniging bestaan. Goed ook om die bij de hand te hebben voor als het tij keert. Het is allemaal niet heldhaftig; wel noodzakelijk.

Bijenteelt in Kyrgyzstan (vervolg)

Leen van 't Leven

In een vorig artikel beschreef Leen van 't Leven, die voor Arcadis-Euroconsult een bijen-missie uitvoerde in het West Tien Shan gebergte, de achtergronden van de bijenteelt in Kyrgyzstan. Dat was echter niet het doel van de missie. Het doel was het 'Sary-Chelek Biosphere Reserve' en de bufferzones. Een rapportage.

In de Sovjettijd werden er in het West Tien Shan (WTS) gebergte een viertal biosfeerreservaten ingesteld onder auspiciën van de Verenigde Naties. Twee reservaten in Kyrgyzstan, een in Oezbekistan en een in Kazachstan.

76 Biosfeerreservaten omdat de flora en fauna in die gebieden van grote betekenis zijn voor de hele wereld. Veel van onze cultuurgewassen vindt men daar in hun natuurlijke verspreidingsgebied. Er komen bossen van walnoot, pistachenoot en appelbomen voor. en er groeien veel frambozen, bramen en geneeskruiden op de hellingen. De Chinezen noemden vroeger het gebergte 'Uigebergte'. Zo wordt daar een dertigtal uiensoorten gevonden. Ook de fauna mag er zijn: veel van onze bekende wildsoorten. Maar ook het bijna uitgestorven sneeuwluiwaard en het Marco Polo schaap. En natuurlijk wolven en beren. Echt de moeite waard om dat oorspronkelijke genenpakket te bewaren. Het 'Sary-Chelek Biosphere Reserve' is zo'n opzij gezet juweel van universele waarde.

Nu is het wettelijk verboden om in dit soort reservaten welke economische activiteit dan ook uit te oefenen. Alleen research is toegestaan. Maar u begrijpt het misschien al. Met het verkrijgen van de onafhankelijkheid gevolgd door het inzakken van de economie willen de mensen die rondom het reservaat wonen toch graag in leven blijven. Er wordt nu vee geweid, vlees geschoten, hout gehaald en bosvruchten gezocht. De wereldgemeenschap ziet echter in dat er ingegrepen moet worden om het reservaat in

stand te houden. Het Global Environmental Fund en de Europese Unie zijn er met geld en projecten ingesprongen om het tij te keren. Nederlandse natuurbeschermers zouden als oplossing het liefst iedereen weren uit het reservaat. In de rest van de wereld heeft men al geleerd dat het onmogelijk is een reservaat te behouden zonder medewerking van de bevolking die er omheen woont. Daarom projecten die de economische weerbaarheid van de bevolking moeten versterken. Zo komt de bijenteelt in het zicht. Bovendien is bijenteelt een activiteit die de biodiversiteit juist ten goede komt in plaats van verstoort.

Tijdens de zomerdracht van juni tot en met augustus worden er in het Sary-Chelek reservaat en de berggebieden eromheen op diverse plaatsen bijenstanden ingericht. Bij elkaar wel een paar duizend volken. Terwijl in een groot gedeelte van Kyrgyzstan de imkers van Russische etnische afkomst zijn, zijn de imkers in dit gebied Kyrgyzen, van oorsprong nomaden. Net zo min als de kudde vee worden de bijen alleen gelaten. De imkers blijven bij hun stand kamperen. Ze controleren de volken regelmatig, maaien wat vegetatie om te hooien voor het vee thuis in de winter en bereiden zich voor op de oogsten. In een goed jaar wordt er wel vijf keer geoogst. Meestal drie keer. Dit jaar begon de dracht een maand later dan normaal maar was ongemeen rijk. Daardoor konden de imkers van begin juli tot half augustus gemiddeld 50 kg per volk honing oogsten. Overigens gaf dat problemen met het opslaan van de honing. Zo trof ik een met honing gevulde badkuip

aan, oliedrums en alles wat zich maar met honing liet vullen. Na half augustus gaat de dracht bij vast weer nog door. Die wordt niet afgeoogst maar als wintervoorraad in de kast gelaten. De bijen worden eind september/begin oktober teruggehaald naar het dorp in de vallei. Hoog in de

bergen staan ze in de late herfst maar vooral in het vroege voorjaar niet veilig vanwege het gevaar dat beren en dassen de stand ontdekken en plunderen. In oktober worden de volken eerst wat compact gemaakt. Lege raten gaan de kast uit. Gekeken wordt of er genoeg wintervoer is. Daarna wordt een varroamijtbehandeling met een Amitrazoplossing op de tros gedruppeld. Sommige imkers zouden graag met oxaalzuur werken maar konden dat niet krijgen bij de veterinaire diensten. Thuis in de vallei staan de kasten plat op de grond. Dat vinden de imkers erg gunstig. Het merendeel van de neerslag in de winter valt in de vorm van sneeuw. De volken sneeuwen in en worden daardoor beschermd tegen de koude maanden. Ook spaart het veel wintervoer uit vindt men. Natuurlijk geeft dat in het voorjaar de problemen met vochtige kasten waardoor kalkbroed veel voorkomt.

U zult zich misschien afvragen wat uw rapporteur daar nu eigenlijk moest doen behalve dan te kijken naar de mooie natuur, de bijenvolken en de imkers. Het belangrijkste was om te beoordelen of de bijenteelt in dat gebied economisch voldoende potentie had om de bevolking rondom het reservaat te ondersteunen. En zo ja wat er zou moeten gebeuren om die potentie te realiseren. En om alvast het laatste te benadrukken heeft uw rapporteur trainingen gegeven en seminars gehouden over honingkwaliteit en ecologisch verantwoorde ziektebestrijding.

Rectificatie

In BIJEN 12(2): 41 (2003) staat in het artikel 'Het Zwitserland van Centraal Azië' aan het einde van de tweede alinea een storende fout. De aantallen '7.00 en 10.00 volken' moet respectievelijk zijn: 7.500 en 10.500 volken. Excuses aan de auteur.

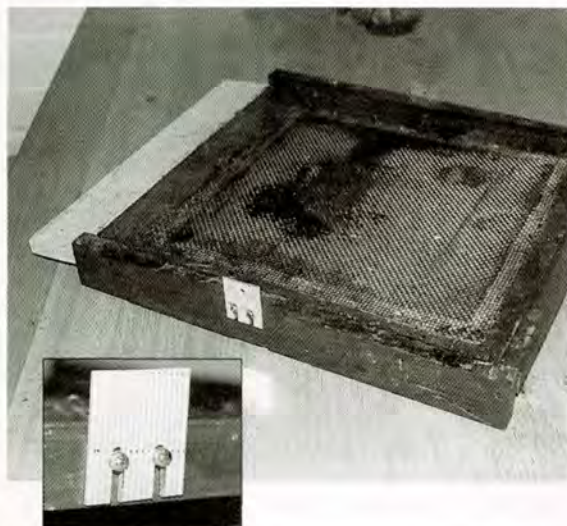
bijen

DE LEZER SCHRIJFT

Verbindingen voor de Spaarkast

Al meer dan 30 jaar imker ik met Spaarkasten. Een ideale kast met slechts één nadeel: tijdens het reizen willen de bakken onderling, maar vooral de bodem nog wel een verschuiven. Alle te koop zijnde oplossingen zijn mij nooit bevallen. Bij het bedenken van een oplossing had ik drie uitgangspunten:

1. bakken kunnen niet schuiven tijdens het reizen.
2. bakken moeten met het bevestigingsmateriaal uitwisselbaar blijven.
3. een eenvoudig en snel uit te voeren systeem.

De oplossing: Plaatjes

Benodigd materiaal:

- RVS bolkop schroefjes, lengte 20 mm
- aluminium beschermstrips voor onderdorpels van deurkozijnen (geribbeld met 15 gleufjes)

De strip zagen aan 50 mm (3 per bodem) en 70 mm (4 per bak) lange stukjes. Op 30 mm vanaf één uiteinde twee gaatjes van 4 mm boren, waarbij de gaatjes precies tussen het 4e en 5e gleufje van iedere kant vallen. Met een ijzerzaag het 4e en 5e gleufje inzagen tot het boorgat.

In alle bodems worden aan beide zijanten en de achterkant twee schroefjes geplaatst op de plaats waar de plaatjes komen. De gesloten vliegplank voorkomt dat de onderbak tijdens het reizen naar voren kan schuiven. Gebruik voor de afstand van de schroefjes een van de gemaakte aluminium plaatjes. In de broed- en honingkamers aan alle 4 zijden 2 schroefjes plaatsen, ca 30 mm onder de bovenkant. Daken vallen dan altijd nog 30 mm over de bovenste bak.

Gebruik bij het reizen: de schroefjes blijven altijd zitten, de aluminium plaatjes worden geplaatst voor het reizen, de 50 mm lange voor de bodem en de 70 mm lange bij de bakken. De plaatjes over de schroefjes schuiven en de schroeven een kwart slag aandraaien. Bij thuiskomst een kwartslag terug en de plaatjes wegnemen.

Opmerking: Bij voldoende vraag zouden standaard plaatjes in de handel gebracht kunnen worden.

Jan Dubelaar, Uitgeest

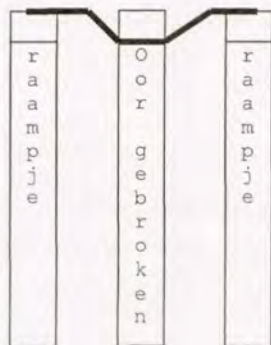
Idee voor het kistje van Ko

Een noodoplossing voor een afgebroken oor. Elke imker heeft er wel eens mee te maken, dat er bij het losmaken van de ramen een oor afbreekt. Als dat een raam is vol broed en honing willen we dat graag weer terughangen in de kast en moeten we dus een oplossing bedenken voor het afgebroken oor. De heer A. de Groot uit Nijmegen reikt ons een oplossing aan.

Je neemt een stukje ijzerdraad van 8 cm lang en met een doorsnee van + 3 mm en buigt dat zoals op de tekening is aangegeven. De uiteinden een beetje plat slaan, zodat de bovenkant van de raampjes vlak blijft. Steek het stukje draad onder de bovenlat door en

men heeft een goede ondersteuning aan de kant van het afgebroken oor. Het raampje kan nu ook gemakkelijk ergens in de kast gehangen worden waar de bijen het leeg maken en de imker het na verloop van tijd kan verwijderen.

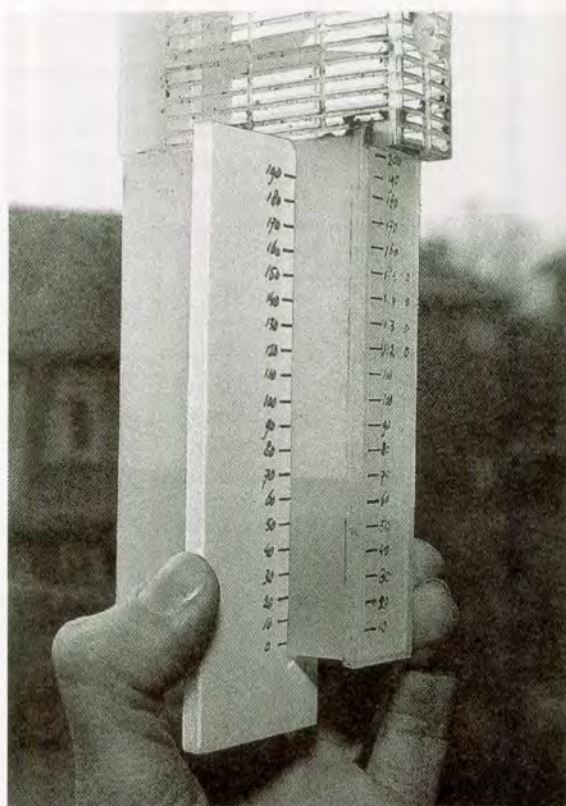
A. de Groot, Nijmegen

78

Verdamperafleeslineaaltje

Veel imkers hebben inmiddels kennis gemaakt met de Nassenheider verdamper, een aardig hulpmiddel om zonder al te veel knoeien mierenzuur toe te passen. Maar heeft u al eens gelet op het afleesgedeelte? Met een bijenkap op, mogelijk in een donkere bijenhal, of met een donkere dag zouden de getallen er beter in braille op kunnen staan! Het aflezen wordt ook nog ernstig bemoeilijkt door het probleem van de blokjes. Hoort een getalletje nu bij het bovenste lijntje van het blokje en hoe zit het bij een blokje zonder getal? Ik weet het zelf wel, maar snel en nauwkeurig aflezen, vooral nodig bij de controles om na te gaan of er per dag genoeg verdampt, zou sterk verbeterd kunnen worden. Dit zou dan onnodig oponthoud voorkomen bij het naar buiten lopen met verdampers naar een plaats waar het wel af te lezen valt. Ik heb er het volgende op gevonden. Uit foamboard heb ik met een stanleymes een aansluitend L-vormig stukje gesneden (zie foto). Daarna heb ik met een permanent stiftje in zwart de lijntjes van de blokjes van de verdamper overgenomen. En dan nog even de

juiste getalletjes erbij en klaar is het 'verdamperafleeslineaaltje'. Het voetje van de 'L' dient om het afleeshulpje onderaan de verdamper te justeren. Maak de 'L' goed breed dan kunt u het hulpje ook met handschoenen aan goed hanteren. Met gewoonweg dezelfde getallen in zwarte stift op de verdamper schrijven bent u er niet, want bijen houden niet van mooie getallen en zullen het spoedig bekladden met hun geheel eigen propolis-graffity.

Peter Linnartz, 's-Hertogenbosch

Hartelijk dank

Langs deze weg willen mijn vrouw en ik u hartelijk danken voor het in ons gestelde vertrouwen bij het plaatsen van en het toezicht houden op de bijenkasten die in het verleden geplaatst werden in de Flevopolder.

Wegens gezondheidsredenen en leeftijd moet ik er helaas afscheid van nemen.

Daar ik een goede collega-imker gevonden heb, draag ik met plezier het gehele beheer van de Flevopolder over aan de heer A. de Groot. Verdere gegevens van dhr. De Groot zijn op te vragen bij de redactie van dit blad.

De heer C. Lanphen, Blaricum

Deze maand zijn er weer twee bijdragen - hartelijk dank voor uw betrokkenheid!

Lowie Veenstra uit Klazinaveen reageert op de 'wonderlijke waarneming' van december 2002, over het bewusteloos raken van jonge moeren bij het merken. Wat gebeurt er nu precies? Het laatste woord is hierover denk ik nog niet gezegd!

De tweede bijdrage, zie de volgende pagina's, is van Roel Jonker uit Drente, van de proefbijenstand 'De Hondsrug'. Hij beschrijft een prachtige gebeurtenis: een paringsvlucht die hij bij zijn bijen zag.

Je koest houden in geval van gevaar

Ik wil graag reageren op het artikel van Wim Staring en de reactie van Hayo Velthuis over het bewusteloos raken van koninginnen bij het knippen en merken.

Ik knip en merk mijn koninginnen altijd. Bij het merken maak ik gebruik van opalithplaatjes. Het is mij enkele keren gebeurd dat bij het merken en knippen de koningin bewusteloos raakte. Dit jaar (2002), gebeurde het weer.

Ik ga als volgt te werk: de koningin wordt opgezocht en bij haar vleugeltjes van de raat gepakt, daarna in het merkkokertje gedaan om te knippen en te merken, in die volgorde. Deze zomer pakte ik voorzichtig een jonge bevruchte koningin zonder haar te kwetsen van de raat, maar deze bleef als dood in mijn hand liggen, nog voordat ik haar in het merkkokertje had gedaan. Het was een mooie grote gele koningin.

Het heeft zeker wel vijf minuten geduurd voordat er een teken van leven kwam. Het uiterste puntje van haar achterlijf begon op een gegeven moment te bewegen. Na enige tijd kwam ze langzaam tot leven. Ik heb haar toen alleen maar geknipt en niet gemerkt. Het merken heb ik later in het jaar gedaan.

Hiermee wil ik opmerken dat het uitgesloten is dat deze koningin door de lijm of een oplosmiddel bedwelmd zou zijn geraakt. Het is vermoedelijk dan een bewusteloosheid zonder geurtje.

Hopelijk heb ik hiermee een bijdrage geleverd aan dit mysterie.

Lowie Veenstra, Klazinaveen,

lid van de VBBN subvereniging Emmen.

Reactie van Hayo Velthuis

Lowie zet mij met mijn zo mooi bedachte verklaring wel een beetje voor schut. Het is geen verdoving, geen gevolg van kwade dampen van de lijm.

Ik heb een aantal oude en nieuwere, binnen- en buitenlandse bijenboeken nagekeken, maar nergens vind ik iets over flauwvallen van moertjes. Voor een deel schrijven de auteurs natuurlijk elkaar over, of in ieder geval vertellen ze dat wat alom bekend is, maar voor zover ik ze ken of heb gekend, kan ik verzekeren dat het niet alleen goede schrijvers, maar ook uitstekende imkers en wetenschappers zijn (waren). En het waren dikke boeken, de tekst is niet ingekort.

Shock?

Bij het vangen van insecten met een netje is het me wel eens overkomen dat het vliegende beest niet in het net kwam, maar dat ik het precies raakte met de metaaldraad van de rand van het net. Het viel dan bewegingsloos op de grond. In zo'n geval kon het gebeuren dat het beest (soms nadat ik de kop weer recht op het borststuk had gedraaid) weer in beweging kwam en zelfs nog kon vliegen. In een shock geweest? Maar van zo'n ruwe behandeling is bij onze bijenkoninginnen hier natuurlijk geen sprake. Bij sommige insecten, maar ook bij andere dieren, komt het bewegingsloos worden voor als reactie op een aanval. Door niet meer te bewegen worden ze misschien minder goed opgemerkt. Menigeen zal het kennen van kniptorren die, als je ze oppakt, tientallen seconden stil op hun rug kunnen blijven liggen en dan ineens een heel eind wegspringen. Dat soort 'akinese', zoals de wetenschappelijke term luidt voor het je koest houden in geval van gevaar, heeft dus een functie.

Schuilen

Als een bijenkoningin het soms doet (en ik twijfel daar nu niet meer aan) dan zou er ook een functie bij moeten horen. Is het iets wat ze doet als een beer een nest leegroeft? Dat krijgen we helaas nooit van dichtbij te zien. Van angelloze bijen, die in holtes in bomen nestelen, heb ik wel gezien dat de moeder zich schuil houdt in donkere spleten in plaats van rond te lopen, zoals de werksters doen, wanneer we het nest openbraken om het in een kast te doen. Maar van honingbijen ken ik het dus niet, evenmin als de auteurs van de geraadpleegde boeken.

Conclusie: de Nederlandse imkers schrijven met deze waarnemingen bijengeschiedenis! Verdere meldingen worden gaarne ingewacht!

Paringsvlucht van een koningin

Vrijdagmiddag, 5 juli 2002. Het is de gehele dag een beetje wisselvallig weer, op z'n Drents gezegd: miezerig. Er valt regelmatig een buitje, zo af en toe schijnt de zon en de temperatuur is redelijk. Om 15.45 uur besluit ik om even nog wat te gaan doen; het is een gunstig moment want de zon schijnt en de temperatuur is $\pm 20^\circ\text{C}$.

Achter onze woning ligt een weilandje waar de schapen met lammeren van de burens grazen. Aan de rand van dat weilandje heb ik een haag van coniferen geplant, met daarachter één van mijn bijenstanden. Er staan momenteel nog enkele teelt- en pleegvolken, de rest van de volken staan op de linde- en phaceliadracht. Verder staan en nog enkele EWK's (éénraamskastjes) met onbevuchte moertjes.

Buitelende darrenmassa

Omdat er in het weilandje hier en daar wat plukjes brandnetels staan, betrad ik het weilandje gewapend met de zeis om deze af te maaien. Plotseling hoorde ik een geluid dat me sterk deed denken aan het afvliegen van een zwerm. Dat komt bij mij gelukkig maar zelden voor, uiteindelijk werk je niet voor niets met Buckfastbijen. Maar goed, er kan iets fout gegaan zijn. Het geluid deed me dus sterk denken aan een zwerm, maar dat kon toch niet, omdat het weer niet geschikt was en het tijdstip al helemaal niet. Ik zag eigenlijk niets, dus ging ik maar eens bij de tamme kastjes kijken die aan de rand van het weiland staan. Daarop kunnen de bijen soms zo massaal vliegen dat het op een zwerm lijkt. Onder de boom aangekomen bleek dat niet het geval te zijn, er werd op dat moment helemaal niet op de tamme kastje gevlogen. Nauwelijks was ik weer terug in het midden van het weilandje of ik hoorde het geluid weer. Toen ik omhoog keek zag ik wat de reden was: een 40 à 50-tal darren vlogen in de lucht, het kunnen er wat meer of minder geweest zijn. Ze vlogen op zo'n 15 meter boven het maaiveld, in een geweldig hoog tempo. Plotseling viel de hele massa naar beneden, op ruim vijf meter afstand van mij. Een meter boven de grond herstelde de massa zich en vloog weer met een noodgang omhoog. Op zo'n 15 meter hoogte verplaatsten ze zich in westelijke richting, maar al vrij snel kwam de massa weer omlaag. Dit herhaalde zich nog twee keer, althans wat ik ervan kon zien, want ze verplaatsten zich bij mij vandaan zodat ik ze uit het oog verloor.

Nu zit ik met een paar vragen:

1. Was dit nou een zogenaamde darrenverzamelplaats? Ik dacht dat die verzamelplaatsen altijd op dezelfde plek waren. Als dat zo is waarom heb ik dat dan niet eerder waargenomen.
2. Vond hier op 15 meter hoogte een paring plaats? Beweren de professoren onder de imkers niet dat de paring op zo'n 30 meter boven het maaiveld gebeurt?
3. Is het mogelijk dat er bijvoorbeeld bij één uur zon en een temperatuur van $\pm 20^\circ\text{C}$ een bevruchting plaats kan vinden, en is het mogelijk dat als er een bronstig moertje in de buurt van kasten uitvliegt waar darren in aanwezig zijn, dat die darren dan het eerst aan de beurt zijn voor een paring?
4. Is 15.45 uur niet erg laat voor een aanparing?

Ik heb ruim een kwartier moeten wachten voordat er in één van de EWK's een koningin terugkeerde, achtervolgd door enkele darren. Ik denk zelfs dat het weer parten speelde dat ze terug kwam, want al vrij snel daarna begon het weer te regenen. Wel zag ik dat ook darren die bui zagen hangen en eerder terugkeerden dan het moertje. De koningin die ik zag terugkomen had geen bevruchtingsteken, althans ik kon het niet goed zien want ze schoot vrij snel naar binnen. Donderdag 11 juli heeft deze koningin haar eerste eitjes afgezet.

Wat ik gezien heb zullen maar weinig imkers meegemaakt hebben. Het leek me daarom leuk om er melding van te maken.

Roel Jonker, Proef Bijenstand 'De Hondsrug', Drente.

Reactie van Hayo Velthuis

Roel Jonker heeft een bijzondere waarneming gedaan, hij zag de paringsvlucht van een koningin. Ik neem aan, dat het een koningin was uit een van zijn bevruchtingskastjes. Ik heb hetzelfde verschijnsel enige keren kunnen zien op Schiermonnikoog, maar daar weet je wanneer je het kunt verwachten, want er staan daar enige honderden kastjes met jonge koninginnen van ongeveer dezelfde leeftijd. De kans om de paringsvlucht te zien is dan veel groter dan op een gewone thuisstand. Daar blijft het meestal beperkt tot het zien vertrekken van de koningin, of haar terugkeer, of het versterkte stertseken van de werksters rond de vliegopening wanneer mevrouw op stap is.

Darrenverzamelplaats

De eerste vraag die hij stelt is of dit nu een zogenaamde darrenverzamelplaats is. Nee, dat is het niet.

Darrenverzamelplaatsen werden met name in de jaren zestig beschreven en onderzocht door de gebroeders Friedrich en Hans Ruttner. Zij werkten vanuit het station voor bijenonderzoek in Lunz am See in Oostenrijk. In dat bergachtige gebied blijken darren van verschillende bijenstanden zich te verzamelen op bepaalde plaatsen; hier komen ook de te bevruchten koninginnen naar toe. Met behulp van een mutant van de carnica (Cordovan genoemd, die wordt gekenmerkt door een lichter gekleurd lichaam) werd onderzocht over welke afstanden darren en koninginnen elkaar kunnen ontmoeten. Cordovan-darren die met een cordovan-koningin paren hebben cordovan-dochters, terwijl de normale darren, wanneer zij met dezelfde koningin paren, donker gekleurde dochters hebben. Aan het werksterbroed is dus te zien welk aandeel cordovan-darren hebben in het nakomelingschap van zo'n moer.

..of vliegstraten?

De uitkomst van hun onderzoek, zeer beknopt samengevat, is dat de darren zich niet homogeen over de omgeving verspreiden, maar via bepaalde vliegstraten naar plekken gaan waar ze geruime tijd blijven en waar ze de koninginnen ontmoeten. Die koninginnen vliegen langs dezelfde straten, maar omdat de vliegafstand gemakkelijk 6 km kan zijn, vindt gewoonlijk een behoorlijke vermenging van darren en koninginnen van een aantal bijenstanden plaats. Er zijn bovendien verschillende 'straten' die elkaar kruisen of samen kunnen komen, zodat de darren van één bepaalde stand op verschillende darrenverzamelplaatsen terecht komen. Dat de darren daar vaak in grote aantallen bijeen zijn werd aangetoond door met behulp van ballonnen aan een vliegertouw koninginnen op te laten. Buiten de straten en verzamelplaatsen kwamen daar geen darren op af; op de straten kwamen ze in kleine aantallen, maar op de verzamelplaatsen kwamen ze in grote aantallen op de koningin af. Door dan de ballon met moer naar beneden te halen en met een insectennet op lange steel door de lucht te zwaaien konden de darren worden 'geschept' en op hun lichaamskleur worden gecontroleerd.

De waarheid ligt in het midden

Het was met name de engelse onderzoeker Butler die in Zuid-Engeland deze waarnemingen probeerde te bevestigen. Hij werkte met twee bijenstanden in tamelijk vlak terrein, een 10 km uit elkaar. Op de ene stand had hij louter volken met zo'n genetische afwijking. Door op de lijn tussen de twee standen telkens een koningin aan een ballon op te laten en de aanvliegende darren te verzamelen, kon hij vaststellen dat

naarmate de afstand tot de bijenstand groter werd, het aandeel van de darren van die stand afnam. Hij kwam tot de conclusie, dat de bijen zich willekeurig over het terrein verspreiden. Hij ontkende daarmee het bestaan van darrenverzamelplaatsen in Engeland. De waarheid ligt waarschijnlijk in het midden. In terreinen met opvallende verticale componenten, zoals bergen, kunnen insecten zich op grote afstand daarop oriënteren, terwijl in vlak land de verticale componenten een veel bescheidener rol spelen, dus veel meer van lokaal belang zijn. Bosranden, beplante wegen en riviertjes kunnen over grotere afstanden bijen leiden.

Geulen in het landschap

Enkele jaren geleden vertoonde ik op een koninginnen-teeltdag een video gemaakt door een groep Amerikaanse onderzoekers uit Tucson; met behulp van radar konden ze de vliegstraten van bijen in een vlakke omgeving in kaart brengen. Darren vliegen daar op enkele meters boven de grond, volgen geulen in het landschap. Op bepaalde plaatsen stegen de darren dan hoog op, soms tot 30 m en hoger. Die plaatsen werden verondersteld een darrenverzamelplaats te zijn, ook al omdat er daar veel grotere aantallen insecten werden gezien dan op de straten ernaartoe. Jaar in jaar uit zijn die verzamelplaatsen op dezelfde locaties aan te treffen, een aanwijzing dat het niet gaat om het volgen van een geurspoor dat een vliegende koningin achterlaat in de lucht. Dat betekent niet dat darren geen belangstelling zouden hebben voor koninginnen die niet op een verzamelplaats vliegen. De ballonnentechniek van de gebroeders Ruttner liet dat al zien.

Verder weten we van de dagelijkse praktijk, dat in een volk met een te bevruchten koningin veel darren aanwezig kunnen zijn. Ik vermoed, dat zij voor een groot deel uit andere volken komen, maar worden aangetrokken door die jonge koningin. Als het dan goed vliegweer is, vertrekken ze van hetzelfde punt en hebben daardoor een grotere kans via dezelfde straten te vliegen. Maar dat is nog nooit serieus onderzocht!

Vliegekunst van de koningin

Wanneer je vlakbij de bijenstal een moertje aan een ballon laat opstijgen, trekt zij darren aan. Die proberen met haar te paren. Wat Roel zag, en wat ik op Schiermonnikoog heb gezien, is dat zich achter de vliegende koningin een kegelvormige wolk van darren bevindt. Plotseling maakt de koningin dan een haakse bocht; veel darren vliegen rechtdoor, de kegelvormige wolk lost zich op. Ik vermoed dat door zo'n manoeuvre de koningin de meest behendige vliegers scheidt van de minder wendbaren, of degenen die met halfdichte

ogen op wat grotere afstand achter haar aanzitten, van zich af schudt. Ook ik zag dat zij plotseling naar beneden dook; de wolk darren, en de koningin inclusief, kwamen in het helmgras terecht; ze klommen langs de sprietten omhoog en gingen één voor één weer op de wieken. Het laat zien dat paringen op de eigen stal waarschijnlijk ook voorkomen.

Darrenkegels

Vraag twee (vond hier op 15 m hoogte nu een paring plaats?) heb ik al gedeeltelijk beantwoord. De hoogte waarop ze elkaar vinden is heel sterk afhankelijk van de terreingesteldheid én van de sterkte van de wind. Hoe sterker de wind, hoe lager de bijen (werksters, darren alsook de koningin) vliegen. Ik denk niet dat Roel een paring echt heeft gezien, net zomin als ikzelf op Schier, ik houd het erop dat het manoeuvres zijn.

82 Paringen in de lucht zien is trouwens niet eenvoudig, ook al omdat het heel vlug gaat. Gudrun Koeniger, van het bijeninstituut in Oberursel, heeft hier wat op gevonden. Op een 10 m hoge mast monteerte ze een ronddraaiende arm. Aan het einde daarvan werd een koningin bevestigd, en op het middelpunt van de mast plaatste ze een videocamera waarmee de koningin werd gefilmd. Het bleek dat een bepaalde draaisnelheid, overeenkomend met een normale vliegsnelheid van de koningin aan het uiteinde van de arm, darrenkegels deed ontstaan. Een paring vond alleen plaats wanneer de angelkamer open stond. Zelfs een houtje met een kegelvormige holte bracht darren tot paring. De parende dar klapte meteen achterover, breekt van zijn geslachtsapparaat in de koningin af en valt dood naar beneden. Een volgende dar moet eerst dat geslachtsapparaat verwijderen voor ie zelf paren kan. De koningin helpt mee met het verwijderen, en dat verklaart waarom koninginnen kunnen terugkeren bij de kast zonder een bevruchtingsteken, dat wil zeggen het geslachtsapparaat van haar laatste partner.

Vele paringen en mogelijkheden

Vraag 3 is een dubbele vraag. Om uit te vliegen moet de koningin goed weer aantreffen: wat zonnig, weinig wind, een temperatuur van 20°C of hoger. Meestal vliegt ze in het begin van de middag. Maar als het weer aanhoudend beneden de maat is, gaat ze ook wel bij minder gunstige omstandigheden. Daarmee is het begin van deze vraag en tegelijkertijd vraag 4 beantwoord. Rest nog vraag 3b: of darren uit de buurt het eerst aan de beurt zijn voor een paring. In dit geval lijkt het me voor de hand liggen dat de darren die Roel zag uit de hoofdvolkten komen van de eigen stal. Ze zullen reageren op dezelfde weersfactoren als de

koningin, misschien zelfs al wat eerder, en zo treffen ze dan de koningin vlak nadat zij is uitgevlogen. Met omstandigheden op de rand van geschikt/ongeschikt zal de paring dan vlak bij de stal plaats kunnen vinden; maar zekerheid daarover hebben we natuurlijk niet. Zelfs al zou je één paring kunnen zien, dan nog weten we niet waar de andere paringen plaatsvonden, temeer omdat een koningin doorgaans 1-3 maal op bruidsvlucht gaat en paart met tussen 10-30 darren, als alles naar wens gaat. Ook bij Roel duurde het ruim een kwartier voor hij de moeder in het bevruchtingskastje zag terugkeren. Dus wie weet wat ze intussen deed?

Heeft u ook iets wonderlijks meegemaakt bij de bijen? Laat andere imkers ervan meegenieten! De redactie nodigt u uit om uw waarneming op te sturen per brief, diskette of E-mail aan schoots7@zonnet.nl of redactie@vbbn.nl

Hayo Velthuis kan er een aanvullende of toelichtende reactie op geven.

Hommelpject 2003

Wie vindt het nou niet leuk om naar een hommelpject kijken die zich in een bloem van het vingerhoedskruid wurmt? De hommels komen langzaam weer uit hun winterrustplaats, en dit jaar kunt u daarmee ook nog goed werk doen. Want de Vereniging voor veldbiologie KNNV start in de lente van 2003 met het Hommelpject. Iedereen kan meehelpen met het waarnemen van de hommels in de Nederlandse natuur.

Er zijn bijna dertig soorten hommels in ons land. De zes bekendste, zoals de Tuinhommel, de Boomhommel en de Weidehommel, staan op de speciale zoekkaarten die bij het Hommelpject horen. De KNNV wil graag weten op welke planten u ze zag en op welke datum. Een mooie klus voor bij een beschuit met aardbeien, op een lenteochtend op het terras...

De zoekkaarten met waarnemingsformulier kunt u bestellen door een postzegel van 39 cent op te sturen naar de KNNV, Oudegracht 237, 3511 NK Utrecht.

Komt de boterham terug in de imkerij?

Ton Thissen

Voor een interview met iemand uit de imkergemeenschap ga je meestal op weg naar het adres van een bijenhouder of dat van zijn of haar bijenstal, in ieder geval naar iemand die ook bijen houdt. Op 27 december jl. parkeren wij onze auto voor de hoofdingang van De Veiling Geldermalsen. 'Fruitmasters' meldt een uitbundig bord. Houden de fruitmasters er dan bijen op na?

Het is geen drukte van belang op deze 3^e kerstdag. Maar de receptioniste is van de partij en wijst ons de weg naar onze afspraak: dhr. Willem van Eldik.

84 Via enkele enorme lege loodsen – het fruit ligt momenteel in de schappen van de supermarkt – bereiken we hem. Hij zit achter zijn computer met enkele telefoons onder handbereik. Die spelen hem en ons de komende twee uur vele malen parten. Opmerkelijk is dat hij zeer gemakkelijk van het een op het ander overschakelt.

Willem van Eldik is 44 jaar; zijn functie binnen Fruitmasters is aanbodmanager (inkoper, zeiden we vroeger) en is als zodanig sterk gerelateerd aan en geïnteresseerd in het wel en wee van zijn aanbieders, telers van hardfruit, kleinfruit, aardbeien e.d. Dat blijkt ook uit de talloze telefoontjes die ons gesprek onderbreken. Het hoe en wat ervan maakt een amicale en betrouwbare indruk.

Maar daar kwamen wij niet voor. We zijn er i.v.m. zijn voorzitterschap van de Stichting Bedrijfsmatig Imkeren (SSBI) en zoeken naar het verband tussen deze beide functies. Hij bevestigt onze voor de hand liggende veronderstelling dat dat verband inderdaad in de bestuiving zit. 'De kwaliteit van het fruit is in hoge mate afhankelijk van een goede bestuiving. Het klinkt logisch, het is ook gauw gezegd maar er komt nogal wat bij kijken als je streeft naar topkwaliteit', zegt hij. Daarover lazen wij al het een en ander in het Nieuwsbulletin (van de veiling) van december '02, dat op tafel ligt: 'Het fruit van de Nederlandse teler heeft alleen kans van slagen door ons te richten op topkwaliteit en niet op massaliteit tegen lage kostprijen. Daarvoor is de productie in Nederland te duur'. Van Eldik: 'Je ziet het, dáár gaat het om in de huidige fruit- en groenteteelt in Nederland: de hoogst haalbare kwaliteit. 'Prestige' noemen wij dat, de hoogste klasse. We kennen ook Balans en 2^e en 3^e klasse. Het verschil tussen Prestige en 2^e soort bedraagt al gauw

€1,- tot €1,50 per doosje aardbeien bijvoorbeeld. Dat is €8,- per kistje (6 doosjes); €3.200,- per 400 kistjes, een kwantum dat geregeld geveild wordt bij 10 ha. aardbeien'. Hij tekent het ook voor ons uit:

2 aardbeien, een kromme en een ronde. 'Aan die ronde zijn bijen te pas gekomen. Aan bijna alle andere voorwaarden voor een topproduct, zoals grondsoort, bemesting, plantensoort, het weer (waar het kassen betreft) is redelijk goed te voldoen. Die zaken hebben de telers zelf in de hand. Alleen de bestuiving is een onzekere factor. Min of meer dan, want het inzetten van bijen in kassen en ook op de koude grond kan wonderen verrichten. De bewijzen zijn er.

Het probleem is: hoe kom ik aan bijen. Aan zo'n 20, 40 of meer volken als een aanbieder (teler) me daarom vraagt. En daar wordt telkens om gevraagd, als de beoogde klasse niet behaald is. Ik heb met deze mensen te maken en ook te doen. Ik denk de oplossing te kennen, maar ik heb zelf geen bijen. Om maar te zwijgen over dit soort aantallen. Had ik ze maar, want zo'n teler wil er graag voor betalen'.

De SSBI

SSBI staat voor Stichting Stimulering Bedrijfsmatig Imkeren. Van Eldik: 'In deze kring kom je imkers tegen die over flink wat volken beschikken om in te zetten voor de bestuiving. Geen wonder dat zo'n stichting mij aanspreekt. Ik ben daar nu dan ook voorzitter van. Als je dagelijks het lijntje ziet tussen teler, bestuiving en eindproduct en je kunt vaststellen dat een goede bestuiving tot een topproduct leidt, vraag ik me af waarom de imker daar dan ook niet van zou profiteren. In dat lijntje kan voor de bijenhouder met een flink aantal volken die voor een perfecte bestuiving zorgen een boterham zitten. Trouwens elke imker met zo'n 20 volken kan die inzetten voor bestuiving en daaraan verdienen wat de teler er graag voor over heeft. En dat is niet gering'.

Als ik hem – met opzet niet al te rooskleurig – de huidige situatie in de bijenhouderij schets: de althans getalsmatige tegenstelling tussen de meer beroepsmatige imkers en de hobbyimkers, de versnippering van de imkerij over vijf organisaties, de vleugellamheid van de Bedrijfsraad als gevolg daarvan en het gebrek aan kennis van imkers op het gebied van de fruit- en groenteteelt en van de telers op bijengebied, weigert hij mee te gaan met mijn conclusie dat zijn onderneming lijkt op het trekken aan een dood paard. Hij

blijkt daarentegen een volbloed Hollander die winst ziet waar hij handel ruikt en die die eigenschap nog steeds als alom tegenwoordig veronderstelt. 'Als er bijen nodig zijn voor een topkwaliteit in de groente- en fruitteelt, komen die bijen er ook. Waar wat te verdienen valt is het altijd druk. Dat is altijd zo geweest. Daar zijn we toch opeens niet vanaf? Kom nou. Het komt wel goed met die bijen'.

Amateurisme en professionalisme

Wel moet er nog heel wat geregeld, in feite gepraat worden. Met de organisaties bijvoorbeeld en met de Bedrijfsraad, met PPO-Bijen (Ambrosiushoeve) en dan nu ook met BIJEN. Willem van Eldik is er tot nu toe niet echt geestdriftig van geworden. 'Wat ik zo ongeveer overal tegen kom is goed bedoeld amateurisme. Niet zo vreemd natuurlijk in een imkerij die voor het merendeel bestaat uit hobbyimkers c.q. weekendimkers, vrijetijdsimkers. Het zijn liefhebbers, amateurs en dan mag een hobby geld kosten. Ik ben voor een wat meer professionele aanpak: een hobby mag ook best geld opbrengen, uitgroeien tot een nevenberoep, wellicht tot een beroep. Zeker nu bijen weer van economisch belang blijken te zijn. Want een goede bestuiving is een must en bijen zijn momenteel schaars. De groente- en fruittelers zitten erom verlegen. Tijd dus voor een nieuw elan'.

Het nieuwe elan

Wat houdt dat in? 'Een hoop werk op diverse fronten. Allereerst op het gebied van kennis omtrent de bestuiving. Die is er nog wel, maar wordt niet meer overgebracht via het specifieke land- en tuinbouwonderwijs, zoals tot voor kort aan de Fruitbouwschool in Tiel. Vandaar onze inspanning het boek van L. Hensels, Bestuiving Land- en Tuinbouwgewassen gepubliceerd te krijgen. Dat is er nu en aan de hand daarvan is onlangs weer eens een bestuivingcursus gegeven, waaraan telers en imkers, ook nieuwe jonge imkers, deelnamen'. Daar moet in de komende jaren continuïteit in komen en verdieping. Ook moet er nodig beleid gemaakt worden. De vraag is door wie. Door de gezamenlijke Organisaties, door de Bedrijfsraad, door de SSBI die geen imkerbond is? Van Eldik: 'De Nederlandse bijenhouderij is inderdaad hopeloos versnipperd. Het is dan ook erg lastig en omslachtig om na te gaan of de bereidheid bestaat om tot een landelijk overleg te komen als het gaat om het benutten van kansen voor imkers met een meer professionele aanpak ten dienste van de groente- en fruitteelt. Toch gaat dat gebeuren. Alleen met een centrale aansturing valt er resultaat te boeken, gaat de overheid

zich weer betrokken voelen bij de imkerij, zijn er kansen op subsidies, ook in Europees verband'. Het eerste overleg met vertegenwoordigers van de verschillende bonden heeft reeds (november '02) plaatsgevonden. Van Eldik: 'Het verliep zoals ik had verwacht: iedereen was er maar ieder voor zich. Men was geïnteresseerd maar terughoudend. Het is me trouwens niet tegengevallen. Er zijn en komen nog andere contacten. Ik wil en zal er zoveel mogelijk bij zijn. Want wat mij bij dit alles gaande houdt is toch de toenemende vraag van telers: Willem, kun je mij op korte termijn aan 20 bijenvolken helpen? En dat ik dan kan zeggen dat die er binnen drie dagen staan. En dat die imker een licentie kan laten zien op grond waarvan hij volgens de afspraken betaald wordt. Zo moet het gaan worden. En gaat dat niet via de organisaties, de Bedrijfsraad of de SSBI, dan maar via netwerken die in LTO- en bijvoorbeeld GLTO-verband trouwens veel sneller en gemakkelijker kunnen worden opgezet. Geloof me, die bijen komen er. En daarmee keert mijns inziens gaandeweg de boterham weer terug in de Nederlandse bijenhouderij'.

Naschrift

Na lezing van bovenstaande tekst in concept reageerde Willem van Eldik met de volgende aanvullende opmerkingen:

- SSBI is geen doel op zich. SSBI is er alleen voor imkers, zoals een studieluch van en voor telers die onder LTO valt en waarin specialisten elkaar ontmoeten en bedrijfsmatig met elkaar omgaan.
- De rol van PPO-Bijen moet meer gericht zijn op de praktijk en de communicatie met PPO-Bijen moet dusdanig worden dat die aansluit op de behoefte. PPO-Bijen moet aangeven welke mogelijkheden er zijn of kunnen komen.
- Verontrustend is dat er steeds minder bestuivende insecten in de natuur voorkomen.
- Het gesprek met de organisaties was positief. De vervolgspraak die we gemaakt hebben is hoopgevend, maar hoe komen we tot een organisatie die wat voorstelt. Organisaties en SSBI zijn geen doelen op zichzelf, het sectorbelang moet voorop staan.
- De boterham heeft veel kans van slagen als de neuzen één kant op staan. Komt dat er niet van, dan wordt de toekomst zeer somber voor de hobby-imker, semi-beroepsimker enz. Mogelijk gaat het bedrijfsleven het dan overnemen, waarmee we initiatieven aan welwillende imkers ontnemen. Om zaken te stimuleren zijn er plenty, maar dat vraagt een georganiseerd geheel. Het laatste gesprek dat ik met LTO had, is hoopgevend, maar het antwoord is aan de sector.

Biotoopverbetering door samenwerking

SBNL, Rini Smits

Akkerranden kunnen veel beter worden benut.

Door ze in te zaaien met bloemengsels worden ze aanmerkelijk rijker aan natuurwaarden, dus ook aan méér dieren. En de opbrengst wordt er niet minder van. Die is immers op de randen toch maar marginaal en als andere instanties nog eens een beetje bijspringen, staat de weg naar springlevende stroken wagenwijd open.

Van een gewas onder bomen valt weinig productie te verwachten. Niettemin valt in ons land nog wel eens waar te nemen dat tot op de slootkant wordt ingezaaid.

86 — Maar dat is hard aan het veranderen. Want langzamerhand zien we in dat we onze stroken moeten koesteren zodat flora en fauna zich kunnen verspreiden.

Hier en daar wordt de daad bij het woord gevoegd en ontstaan er geweldige impulsen. Zoals bijvoorbeeld in de gemeente Eibergen die tezamen met de vereniging Agrarisch Natuurbeheer (VAN) Berkel en Slinge, de faunabeheereenheden Rekken en Berkelland, de imkervereniging, het IVN en de Vlinderstichting een

project begon ter bevordering van bloeiende akkerranden. Wie een strook van drie meter bouwland langs houtwal, bosrand of slootkant beschikbaar stelde voor kruiden en bloeiende bloemen, kon een vergoeding krijgen van elf eurocent per m², ongeveer hetzelfde bedrag dat een akkerbouwgewas onder bomen zou kunnen opbrengen. Gestreefd werd naar een rand van minimaal vijf kilometer zodat een oppervlak van ongeveer anderhalve hectare zou ontstaan. De VAN bekostigde zaad en inzaai. In de strook werd 99 kilo aan verschillende soorten graan en planten ingezaaid: phacelia, korenbloem, klaproos, lupine, mosterd, boekweit, borage en honingklaver, zodat alle wenselijke faunagroepen als bijen, vlinders, patrijzen, fazanten en kleine zoogdieren wat wils werd geboden. Door een hoge zaaidichtheid zijn akker(on)kruiden als zuring, melde en distel onderdrukt. Tegelijkertijd zijn open plekken gecreëerd voor patrijzen en fazant die graag een stofbad nemen en voor vlinders die zich willen warmen in de zon.

De belangstelling voor dit project was groot. Er was ingezet op vijf kilometer, bijna het dubbele areaal

Strook met braaklegmengsel langs bosrand. Foto's Rini Smits (SBNL)

werd aangemeld! Het succes van dit project is mede toe te schrijven aan de samenwerking tussen agrariërs, jagers, imkers en andere gelijkgestemden.

Subsidiemogelijkheden

Informeer bij de landschapscoördinator in uw gemeente of bij SBNL of ook bij u initiatieven ter stimulering van flora en fauna worden ontwikkeld. In het kader van de Braakregeling bestaan er verschillende mogelijkheden. Agrariërs met verplichte braak hoeven deze braak niet in één enkel perceel uit te voeren, maar kunnen dit ook spreiden over randen van twintig meter breed (of tien meter langs sloten). Bijvoorbeeld langs bosranden waar het gewas toch minder snel groeit vanwege de schaduw. Ook kan men vrijwillige braak toepassen.

Groene braak of natuurbraak* geven een hogere vergoeding. Bovendien levert dit uiteraard meer voedsel en meer dekking voor het wild. Voor groene braak en natuurbraak mag men een lage zaaidichtheid toepassen.

*Natuurbraak en groene braak is niet hetzelfde. Bij natuurbraak worden minimaal twee soorten

Braakgelegde rand met gele mosterd en phacelia.

tweezaadlobbigen gezaaid. Bij groene braak moet men een keuze maken uit een van de volgende groenbemesters: mengsels van grassen, phacelia, spurrie, vlinderbloemigen (geen bonen en erwten), kruisbloemigen (geen koolzaad) of afrikaantjes. Men mag ook een mengsel zaaien van tweezaadlobbige cultuurgewassen. Of eenzaadlobbigen (behalve maïs). De maximale zaaidichtheid is dan 35 kilo per hectare of een dichtheid van 7 kilo per soort. Ook akkeronkruiden (volgens de lijst Nederlandse Flora) zijn toegestaan. Alleen akkermunt, duist, grote windhalm, hanepoot, kleefkruid, klein kruiskruid, knolcyperus, kweek, melganzevoet, oot, perzikkruid en veenwortel mogen niet.

Inlichtingen: Laser, 0800-73 72 353.

Vanwege de wet Bescherming Oppervlaktewater mag men langs watergangen geen gewas telen dat wordt bemest of bespoten. De breedte van zo'n zone varieert van 40 cm tot 125 cm, afhankelijk van het gewas dat wordt verbouwd. In Noord-Brabant loopt het project Randenbeheer Brabant 2002-2004 speciaal voor boeren en tuinders. Bij dit actief randenbeheer moet bij grasland een strook van twee meter breed tussen gras en sloot worden aangehouden (vergoeding €0,15 per strekkende meter), bij bouwland 3,5 meter tussen gewas en sloot waarvoor men per strekkende meter sloot een vergoeding van €0,50 kan ontvangen. De stroken moeten beslist direct grenzen aan de sloot. Om voor de subsidie in aanmerking te komen moet men minimaal 200 meter kunnen bieden met een limiet van 500 meter.

Inlichtingen: ZLTO, 0900-23 59 586.

R. Smits, Tel.: 0343-59 15 93

E-mail: Info@sbnl.nl, www.sbnl.nl

advertentie

IMKERSSHOP 'HET BIJENHUIS'

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant

Voor snelle bestelservice

tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@vbbn.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbvn.nl

Bee-at-home op de grensoverschrijdende Landes Gartenshow (LAGA)

Henk Büter, secretaris Stichting BIJEN en NATUUR

Het bijenpaviljoen van de VBBN, Bee-at-home, dat in 2002 op de Floriade stond is verhuisd naar het mooie Twenteland om deel uit te gaan maken van de LAGA.

LAGA staat voor 'Landes Gartenshow', dit jaar voor het eerst 'grensoverschrijdend' een 'natuurlijk, onbegrensd en veelzijdig' evenement, dat door de gemeente Gronau (Duitsland) en de gemeente Losser (Nederland) wordt georganiseerd van 12 april tot 19 oktober 2003, gedurende zeven dagen per week en in verband gebracht wordt met de Floriade.

Waarom deze verbinding naar de Floriade als herkenning?

De natuurlijke en culturele opzet van LAGA benadert op vele terreinen de Floriade. Zo is er in Gronau een 'Klein-Venetië' ontstaan. Negen eilanden zijn daar aangelegd, waaromheen het water van de Dinkel in

een nieuw grachtenstelsel stroomt. Op die eilanden speelt zich het Gronause aandeel van de LAGA 2003 in hoofdzaak af. Op een achttien meter hoge piramide heeft u een schitterend uitzicht over het kleurrijke LAGA-terrein met o.a. bloemententoonstellingen en speciale thematuinen om maar een paar zaken te noemen.

De mooie gemeente Losser pronkt met haar 'Twaalf Parel': stuk voor stuk toeristische hoogtepunten, die door fiets- en wandelpaden als het ware aan een snoer zijn geregen langs de Dinkel. Bekijk de diverse tentoonstellingen over cultuurhistorische onderwerpen. Ervaar de boeiende bijdragen van beeldende kunstenaars. Luister naar muziek en kijk naar openluchtvoorstellingen. Zoekt u rust? De natuur langs de Dinkel is er voor u. De vogels rond de Oelemars ook. En speciaal voor de imkers komt er een Bijenpaviljoen 'Bee-at-Home', waarvoor wij u aller medewerking vragen inzake diverse werkgroepen en o.a. de bemensing van het Bijenpaviljoen.

advertentie

AMBROSIA® HONINGDRANKEN

Propol Producten BV
De Corantlijn 10-1689 AP Zwaag
Tel.: 0229-295848- E-mail: info@propol.nl

U kunt zich telefonisch, schriftelijk dan wel per E-mail aanmelden bij de volgende personen/adressen:
B. Brink, Schoolstraat 23, 7694 AV Kloosterhaar, 0523-24 13 98, E-mail: brink566@zonnet.nl
T. Franken, Bentheimerstraat 124, 7573 EC Oldenzaal, 0541-51 99 98, E-mail: tfb041@planet.nl
L. Asbreuk, Andersonstraat 34, 7582 AZ Losser, 053-53 83 985.

Kortheidshalve verwijs ik naar het verslag van de voorzitters/secretarissen-bijeenkomst op 14 januari jl., gehouden in Bornerbroek, waarin veel nieuws en ontwikkelingen rondom LAGA worden weergegeven.

Mogen wij op uw medewerking rekenen, want vele handen maken licht werk. Lezers die meer willen weten over de LAGA kunnen kijken op: www.LAGA2003.nl

Uitnodiging Buckfast Belangen Verenigd Regiodag-Noord

In BIJEN 12(2): 36 (2003) kon U een aankondiging lezen van een Regiodag van Buckfast Belangen regio-Noord op zaterdag 22 maart. Deze datum is echter verschoven naar zaterdag 29 maart.

Plaats: AOC Terra, Burg. Legroweg 29 te Eelde.
Aanvang 10.00 uur, gebouw open vanaf 09.30 uur.
Toegankelijk voor alle geïnteresseerde imkers.
Bijdrage in de onkosten: €1,- leden en niet-leden €2,-

Programma

Wegens verhindering van dhr. Eric Osterlund is ook het programma gewijzigd.

De nieuwe programmapunten vallen in twee delen uiteen. Enerzijds vinden onder leiding van de bijenvoorlichter Guido Eich van het Instituut Oldenburg (Neder-Sachsen) verschillende workshops rond ziektebeelden plaats. Gezien de aktualiteit met veel winterverliezen zal nadruk komen te liggen op het ziektebeeld van volken die bezwijken onder de varroa druk met bijkomende virussen. (Dit ziektebeeld doet denken aan broedziekten als Europees vuilbroed respectievelijk zakbroed, maar dat is het dus niet!)

Verder zijn er nog workshops over:

- Nosema en dysenterie
- Herkenning van mijten die door bijen beschadigd zijn
- Demonstratie alcohol-wasmethode

- Hoe selecteer je op eigen stand op broedhygiëne, d.m.v. pintest. Ten behoeve van deze workshops zijn microscopen aanwezig.

Naast deze workshops zal de heer Erol Yilmaz aan de hand van twee videofilms vertellen over het imkeren in Turkije. Het zijn zeer interessante films.

In de eerste film belicht hij het imkeren van zijn vader die met schaarse middelen en onder slechte omstandigheden bijen houdt. In de tweede film vertelt hij over het moderne en commerciële bijenhouden in Turkije. Zijn verhaal, beelden en de kenmerken van de vier belangrijkste Kaukasische, Anatolische, Synop- en Polimuglarrassen zijn bijzonder interessant. Het zijn als het ware de foto's bij de bezoeken van Broeder Adam destijds aan dat land, zoals we die vinden in zijn boek 'Op zoek naar de beste bijenrassen' (Molenhoek-Uitgave).

Tevens is er een uitvindingsbeurs met voor de beste inzender een prijsje. Brengt U daarom allen uw uitvindingen mee! Ook is er in de pauze een vragenuurtje met licentienemers.

Na afloop is er een verloting en uitreiking van de prijs voor de beste doe-het-zelver.

Nadere inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij J.T. Smit, Hooiweg 59, 9761 GN Eelde, 050-30 92 668.

89

NECTAR-voordrachten

Voordrachtenmiddag over Tropische Bijenteelt op zaterdag 17 mei 2003 in Universiteitscentrum De Uithof, Centrumgebouw Noord, Zaal C104, Padualaan 14 te Utrecht.

Organisatie: Netherlands Expertise Centre for Tropical Apicultural Resources (NECTAR)

Alle belangstellenden worden hiervoor uitgenodigd, de toegang is gratis en voor koffie/thee wordt gezorgd. Let op: in verband met beveiligingsvoorschriften van de UU wordt de deur om 14.05 uur gesloten. Komt u tijdig s.v.p.! In noodgevallen: 06-534 07 078.

Programma voordrachten (Engelstalig)

- 14.00 uur: Welkom en introductie
- 14.05 uur: 'Beekeeping in Mexico' door Victor Obregón
- 14.45 uur: 'Beekeeping in Vietnam, productie van

koninginnen en darren bij *Apis cerana*' door Tong Xuan CHINH

- 15.15 uur: Theepauze
- 15.30 uur: 'Beekeeping development in Kyrgyzstan' door Leen van 't Leven
- 16.10 uur: APIMONDIA, doel, organisatie en activiteiten van de internationale bijenteeltfederatie Apimondia. Met o.a. informatie over het internationale congres in Slovenië in augustus 2003; toelichting bij schriftelijke informatie: Marinus Sommeijer
- 16.15 uur: Algemene vragen en opmerkingen over het middagprogramma en over NECTAR
- 16.30 uur: Afsluiting.

Inl.: Rinus Sommeijer, 030-25 35 425,
E-mail: M.J.Sommeijer@bio.uu.nl of Frouke Hofstede,
030-25 35 424, E-mail: F.E.Hofstede@bio.uu.nl

Bij gepraat (14)

Eric Blankert, voorzitter ABTB

Levend in de waan van alle dag zien we de dagen en maanden aan ons voorbij schieten. Tijd alweer voor een nieuwe 'Bij gepraat'.

De bijen hebben de reinigingsvluchten gehad en de eerste voorjaarsinspecties worden voorbereid. Gelet op de tijds-panne tussen het schrijven van deze bijdrage en de verschijningsdatum (zes weken) kan ik nog van weinig verenigingsactiviteiten verslag doen. In de afdeling Oost-Betuwe (nieuwe naam) is een nieuwe planning gemaakt van de verenigingsactiviteiten voor het eerste half jaar. Bijenkasten en materiaal timmeren onder deskundige leiding van F. Krijnen, bezoek aan De Immenhof in Heumen, het bouwen van een grote bijenkorf t.b.v. promotie-activiteiten, deelname braderie kersenfeest te Gendt. Voorts zal getracht worden over te gaan tot aanschaf van een tweedehands beamer voor powerpoint presentaties en zoals de Belgen zeggen een handwafel-toestel gekoeld met water voor het maken kunstraat van bij voorkeur zegelwas. Met subsidie van een bank en een gewonnen geldprijs waarvoor wij R. Ravenstein dankbaar zijn, kunnen wij deze investeringen doen. Door perspublicaties in lokale kranten en via radio en TV Gelderland proberen wij aandacht en mensen te vinden voor cursussen en belangrijke onderwerpen in onze imkerij.

- Op 20 januari jl. hadden wij een lange bestuursvergadering gelet op de vele agendapunten.

Zo is er ondermeer een taakverdeling gemaakt voor het vernieuwen van de informatiemap van de ABTB. De volgende bestuursvergadering is vastgesteld op 11 maart. - Hulde voor de organisatoren van de koninginnenteeltdag van 1 februari 2003. In weerwil van het weer, sneeuw en gladheid, verliep het programma met goede discussies en lezingen voortreffelijk. Dr. Stefan Berg uit Duitsland trok heldere vergelijkingen tussen carnica- en Primorskybijen. Ook E. Pieterse deed verslag van zijn ervaringen in 2002 en deelde mede binnenkort met een nieuw rapport uit te komen. Jeroen Vorstman van PPO-Bijen is veelvuldig in het land bij bijeenkomsten te zien en waarschuwde ondermeer voor het risico van het achterblijven van oxaalzuurkristallen in de kast en het risico van het inademen tijdens het openen van de kast. Ook bij het gebruik van mierenzuur waarschuwde hij voor inademiingsgevaar. De effecten van de stank van het middel Thymovar - de lucht blijft lang in de kast hangen - op voorjaarshoning was, zover bekend, nog niet onderzocht.

Wanneer alle geluiden van de imkers worden beluisterd is het van belang dat snel goede voorlichting plaatsvindt over toegelaten middelen en de effecten ervan. Zonder de overige sprekers tekort te willen doen zijn dit enkele indrukken die ik u mee wilde geven.

Helaas kan ik over onze voorgenomen excursie naar o.a. de botanische tuinen Universiteit Utrecht nog geen mededelingen doen; hierover in een volgend nummer meer.

Informatie uit de HB-vergadering 23 januari jl.

LAGA Gronau Losser 2003 We hebben besloten tot een garantiestelling voor de eerste 5.000 folders die uitgedeeld worden op de LAGA manifestatie. Deze manifestatie is te vergelijken met de Floriade in Hoofddorp van 2002. LAGA wordt gehouden van 12 april tot 19 oktober 2003 in Gronau (D) en Losser (NL). Imkers van de VBBN groep Twente en de ABTB Twente-Achterhoek hebben het initiatief genomen de organisatie van een bijenstand op zich te nemen. Het voormalig tentoonstellinggebouw van Bee-at-home wordt hiervoor gebruikt.

ALV Ter voorbereiding van de Algemene Ledenvergadering is de laatste hand gelegd aan het jaarverslag en het beleidsplan 2003. Ook is het middagprogramma verder doorgesproken. Dit laatste zal in het teken staan van het promoten van de bijenteelt.

Archief Gerda Bogaards is met twee mensen van de Vrijwilligers Vacaturebank Wageningen het archief van de VBBN aan het ordenen met het doel deze in het Rijksarchief Arnhem te bewaren. Veel historisch materiaal wordt op die manier bewaard voor het nageslacht.

Het werk verloopt traag, daar er archiefdozen vanaf 1978 op zolder staan. Het team is nog bezig met de registratie.

Honingmonsters Besloten is om aan leden de mogelijkheid te bieden tegen betaling honing te laten onderzoeken op residuen van de varroabestrijding. De prijs is €49,- per monster. Voor de eerste 50 inzendingen betaalt de VBBN 50% van de kosten. Marcel Simon zal over de te volgen procedure publiceren in BIJEN.

Is er nog leven na de teloorgang?

Henk van der Scheer, HB-lid VBBN

In een lang vervlogen tijd behoorden imkers tot de gerespecteerde burgerij. Imkers oogsten namelijk twee producten die toentertijd uitermate belangrijk waren voor de maatschappij: honing (de enige zoetstof) en was (voor de kaarsen in de kerk). Met de opkomst van suiker, gewonnen uit suikerriet en suikerbieten, zette de teloorgang in. De crisis in het laatste kwart van de 19de eeuw in de landbouw in West-Europa, als gevolg van de sterk gestegen aanvoer van goedkope granen uit Rusland en Amerika gaf de genadeklap. De overheid steunde daarop weliswaar ook de imkerij door subsidiëring van onderzoek, voorlichting en onderwijs, maar een (neven)inkomen halen uit de imkerij bleek en blijkt steeds moeilijker te verwezenlijken. Heden ten dage lukt dat nog maar aan een enkeling en dan moet de betreffende imker het niet hebben van de

honingoogst, maar van de inzet van volken voor de bestuiving. Niet voor niets ziet de Stichting Stimulering Bedrijfsmatig Imkeren (SSBI) niet honingwinning, maar bestuivingsactiviteiten als haar kerntaak. Slechts een paar imkers kunnen door de verhuur van volken nog een (neven)inkomen verwerven en daarnaast zijn er nog enkelen actief als bestuivingsimker in dienst van zaadveredelingsbedrijven. De overgrote meerderheid is geen imker meer, maar bijenhouder en dan vooral uit belangstelling voor de natuur. Dat kun je een teloorgang noemen, maar ook een noodzakelijke adaptatie aan de omstandigheden. Het hoofdbestuur VBBN is van plan over die situatie inhoudelijk en strategisch een standpunt in te nemen en concrete ideeën te ontwikkelen, teneinde de landelijke bijenhouderij in Nederland aan te passen aan de situatie anno 2003 en verder.

De honingproductie per volk ligt in Noord-Europese landen lager dan in landen in het zuiden of oosten van Europa. Dat is gewoon klimatologisch bepaald. Daar komt nog bij, dat de dracht hier geweldig is teruggelopen. Met z'n allen zitten we elkaar wat dat betreft gewoon in de weg. Volgens een enquête onder imkers in de provincie Groningen zou terugloop aan dracht de voornaamste oorzaak zijn van de daling van het aantal imkers daar met een kwart in de periode 1990-1999. In 1995 schatte Muntjewerf, dat er op grond van gegevens over beteelde oppervlakten in Nederland plaats was voor 60.000-70.000 volken (zie BIJEN 4(5): 131-133 en 4(9): 227-228 (1995)). Moeten we ons desondanks richten op bevordering van productie en afzet van honing? Moeten er werkelijk meer 'beroeps-honingimkers' en dus meer volken bijkomen, zoals de Europese Gemeenschap (EG) bepleit? Met de huidige dracht leidt dat beslist tot overbegrazing. Het is nog maar een paar jaar geleden dat imkers in de Flevopolder klaagden over veel te veel concurrentie van imkers van elders die massaal met hun volken naar het koolzaad en de distel togen. De laatste jaren reizen imkers uit het midden van Friesland naar het koolzaad in Duitsland en komen steeds meer imkers uit Noord-Brabant met hun volken naar de akkerranden in Zeeland. Kennelijk ontbreekt er voldoende dracht in de eigen regio. Willen we werkelijk de productie en afzet van honing bevorderen, dan zal eerst het gebrek aan dracht moeten worden aangepakt. Dat is niet een-twee-drie te verwezenlijken. In de tussentijd zou EG-subsidie voor verbetering van de inzet van bestuivingsvolken voor Nederland een goede zaak zijn. Een verzoek in deze aan de EG door Duitsland en Nederland werd helaas niet gehonoreerd. Onder druk van de beroeps(honing)imkerij in de zuidelijke landen van Europa wenst de EG vast te houden aan haar beleid om alleen de productie en afzet van honing te bevorderen. En dat is niet helemaal onbegrijpelijk als u bedenkt, dat Europa slechts voor ongeveer 50% in haar honingbehoefte voorziet. Sinds 1997 stelt de EG via verordening nr. 1221/97 onder voorwaarden geld ter beschikking aan nationale honingprogramma's. Hoewel Nederland weinig 'beroepshoningimkers' kent, hebben ook wij sindsdien een nationaal honingprogramma. Dat is opgesteld door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (MLNV) in samenspraak met de Bedrijfsraad voor de Bijenhouderij. In 1997 werd besloten het EG-geld in te zetten voor 'honingonderzoek' door de Ambrosiushoeve, dat nu als Sector Bijen een onderdeel vormt van het ver-

zelfstandig instituut voor plantaardig praktijkonderzoek, genaamd Praktijkonderzoek Plant en Omgeving (PPO-Bijen).

Een volgende keer meer over de subsidiëring van de imkerij door de Nederlandse overheid, over de inzet van gelden (EG, MLNV, bedrijfsleven waaronder de imkerij) en over het onderzoek door PPO-Bijen.

Depot van Het Bijenhuis

Met ingang van heden is het Depot van G. Wessels te Heelweg verhuisd naar Heelweg-West en wordt: Imkerij-depot 'De Smidse', Hogeweg 45, 0315-23 02 15. Openingstijden: ma.: 10.00-12.00 uur, za.: 09.00-11.00 uur en in april t/m juni extra op vd.: 16.00-19.30 uur

50-jarig jubileum dhr. Van Dijk (VBBN subvereniging Wezep-Hattem)

Van het bestuur van de subvereniging Wezep-Hattem ontving het bestuur van de regio Over-Veluwe een uitnodiging voor de uitreiking van het ereschild van de VBBN aan de dhr. Van Dijk, vijftig jaar lid van de VBBN en tevens oudste imker van de subvereniging Wezep-Hattem. Namens het bestuur van de regio had ik het bijzondere genoegen om dhr. Van Dijk met echtgenote en familieleden toe te mogen spreken namens de VBBN. Het uitreiken van een ereschild ter gelegenheid van een halve eeuw imkeren mag zeker een bijzondere gelegenheid worden genoemd, aangezien er niet veel leden zijn die een halve eeuw vol (kunnen) maken.

De subvereniging had deze gelegenheid meteen aangegrepen om een nieuwjaarsborrel in de vorm van mede te schenken en hun lid Henk Rijkens na de pauze een exposé te laten verzorgen over zijn wijze van korfmaken. Van Dijk is een imker van wie je kunt zeggen: geen woorden maar daden, zoals het zoveel Veluwe imkers betaamt. Lange betogen over zwermverhindering of

konninginnenteelt zijn niet besteed aan dit type imkers dat ontsproten is aan de arme zandgronden van de Veluwe. Imkeren is een goede hobby, maar een potje honing op zijn tijd hoort er wel bij. Van Dijk stamt net zoals zijn vrouw uit een imkerengeslacht en heeft het bijenhouden via kennis in de familie geleerd.

In het eigen blad van de subvereniging 'de Spleut' had ik al gelezen van scribent *Hendricus wandelaar* dat Van Dijk zeker een ervaren imker mag worden genoemd en zijn eigen stijl van imkeren heeft. Vooral de selectie-methode die Van Dijk toepast is omgeven met een zweem van geheimzinnigheid en zijn 'recept' geeft hij niet zonder meer prijs.

Van Dijk houdt zijn bijen in de eigen bijentuin van de subvereniging. Wezep-Hatterum heeft een schitterend onderkomen met bijenstal aan de rand van het eeuwenoude landgoed IJsselveld in Wezep. Het is hier goed imkeren; alleen al de omgeving inspireert de imkers van deze subvereniging om vaak in de bijentuin aanwezig te zijn.

92 Van Dijk behoort ook tot de pioniers van het eerste uur die kennis maakten met de koolzaadrecht in de Flevo-polders. Kleurrijke verhalen omgeven de pioniers die in het holst van de nacht voor het eerst hun bijenvolken van de zandgronden op de weerbarstige klei in het koolzaad plaatsten. Van Dijk weet zich nog te herinneren dat vooral de steeklustigheid van de bijen op het koolzaad behoorlijk bevorderd werd.

Daar tegenover stond meestal wel een rijke honingooft. Een halve eeuw imkeren op de Noord-Veluwe betekent ook dat Van Dijk een gedegen kennis heeft opgebouwd van de plekken waar je de bijenvolken op de dracht kunt plaatsen. Vooral de heidedracht is een prominente activiteit van de subverenigingen op de Veluwe. Vooral voor de leden van de subvereniging Wezep-Hatterum is de heidedracht bijzonder, aangezien het artillerieschietkamp Oldebroek met duizenden hectares heide binnen handbereik ligt. Vele grote 'stille heides' zijn aan het begin van deze eeuw bebost; behalve het schietkamp dat voor de imkers op de Noord-Veluwe een belangrijke drachtbron is. Van Dijk weet erg veel van de plekken op het schietkamp waar je de bijen bij voorkeur moet plaatsen, om verzekerd te zijn van raathoning.

Van Dijk is de zwarte heidebij altijd trouw gebleven, ondanks veel geëxperimenteer van leden met carnica en Buckfast. Als rasechte Veluwe imker vindt hij dat de zwarte heidebij goed genoeg is om mee te imkeren en vooral via zijn eigen selectiemethode geschikt is voor de zware heidedracht.

Gedurende de vijftig jaar dat Van Dijk op de Veluwe heeft geïmkerd is er veel veranderd. De subvereniging Hatterum is met Wezep gefuseerd, de subvereniging heeft inmiddels een prachtig onderkomen. De leden zijn ook buiten hun eigen domein erg actief op markten en verzorgen veel ledenavonden.

Al deze activiteiten leiden tot een hoge samenhang, alleen al getuige een volle zaal met vakgenoten die op 8 januari de familie Van Dijk kwamen feliciteren.

Van Dijk, nogmaals namens de VBBN van harte gefeliciteerd met dit vijftigjarig jubileum.

Namens het regiobestuur Over-Veluwe, Adrie Hottinga

Honing op residuen laten onderzoeken

M. Simon, HB-lid VBBN

In het najaar van afgelopen jaar werden de resultaten bekend van het landelijk onderzoek naar residuen in honing en was. Hierbij werden monsters honing en was van imkers uit diverse gebieden in ons land gebruikt. De resultaten waren niet verontrustend, maar bevestigden het vermoeden dat de varroabestrijdingsmiddelen hun sporen hadden achtergelaten.

Na publicatie van de resultaten werd ons gevraagd of voor individuele imkers niet ook de mogelijkheid bestond hun honing te laten onderzoeken. Het HB heeft daarop onderzocht waar en voor welke prijs dit mogelijk zou zijn. Uiteindelijk bleek het laboratorium van Dr. Klaus Wallner in Hohenheim, waar wij ook het landelijk onderzoek lieten uitvoeren, het voordeligst te zijn. Niettemin kost een onderzoek van één monster honing (50 gram) €49,-. Daarbij wordt gekeken naar alle bekende varroabestrijdingsmiddelen m.u.v. Thymol.

Omdat deze kosten voor de hobbyimker toch nog een heel bedrag betekenen, is de VBBN bereid de eerste 50 leden, die een monster willen laten onderzoeken, een bijdrage van 50% in de kosten te verstrekken. Het HB streeft bij de inzendingen naar een landelijke spreiding.

Het onderzoeksinstituut geeft er de voorkeur aan dat de VBBN de inzendingen coördineert. Gegadigden dienen dan ook een honingmonster van ruim 50 gram te sturen aan VBBN/Het Bijenhuis, t.a.v. dhr. R. ten Klei, Postbus 90, 6720 AB Bennekom. Wilt u op het poststuk vermelden: 'Actie honingonderzoek VBBN'.

De inzendingen moeten vóór 30 april a.s. zijn ontvangen.

bijen

FAMILIEBERICHTEN

Al enige tijd was de heer J. LAKO gestopt met imkeren vanwege zijn hoge leeftijd. Zijn zoon heeft zijn hobby overgenomen.

Nu hebben wij, toch nog vrij onverwacht, zijn overlijdensbericht ontvangen. Dhr. J. Lako is 94 jaar geworden.

J. LAKO

Van onze vereniging is hij bijna 75 jaar lid geweest. Hij was een trouw lid die de vergaderingen bijwoonde, actief deelnam aan discussies en met voorstellen kwam.

Op 22 december jl. vierde hij samen met zijn vrouw nog hun 70-jarig huwelijksfeest.

Nu is zijn plaats leeg maar wij zullen hem herinneren als een rustig en bekwaam collega en zullen hem daarom missen.

Wij wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte met dit verlies.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Oostburg